

หมวด ๗ ผู้พิพากษา

ตามที่ได้กล่าวถึงอำนาจศาลต่าง ๆ ในการรับพิจารณาพิพากษาคดีมาข้างต้น ไม่ได้หมายความว่าศาลต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นจะพิจารณาพิพากษาคดีได้เอง เพราะศาลเป็นแต่เพียงอาคารสถานที่ซึ่งขยับเขยื้อนเคลื่อนไหวไม่ได้ แต่อาคารสถานที่ดังกล่าวเป็นที่ทำการส่วนหนึ่งของสถาบันซึ่งประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชน สถาบันดังกล่าวคือ สถาบันศาลยุติธรรม กฎหมายให้อำนาจแก่สถาบันศาลยุติธรรมในการรับพิจารณาพิพากษาคดี ศาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งสถาบันศาลยุติธรรมจึงมีอำนาจในการรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาตามอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ แต่การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งให้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในนามของศาลที่ตนประจำทำงานอยู่ บุคคลดังกล่าวคือผู้พิพากษา ซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการ ผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๕(๑) ผู้พิพากษาไม่ได้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีทุกคนไป ครอบคลุมที่ยังไม่ได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งประจำศาลใดศาลหนึ่ง ครอบคลุมนั้นก็ยังคงเป็นผู้พิพากษาลอย ๆ ซึ่งไม่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากนี้ยังมีผู้พิพากษาประจำกระทรวง ซึ่งกระทรวงยุติธรรมย้ายมาประจำกระทรวงเพื่อช่วยราชการทางตุลาการ เช่นผู้พิพากษาประจำกระทรวงช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ผู้พิพากษาเหล่านี้มิได้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี คงทำหน้าที่ในทางธุรการเกี่ยวกับคดีของศาลนั้น ๆ เท่านั้น และยังมีผู้พิพากษาประจำกระทรวงในทำนองเดียวกันนี้อีกหลายตำแหน่ง รวมทั้งผู้พิพากษาที่ถูกย้ายเข้ามาประจำกระทรวงเพราะถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดระเบียบวินัยและรอฟังผลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนอยู่อีกด้วย ผู้พิพากษานี้บางที่ก็เรียกกันว่า ศาล เช่น ศาลออกนั่งพิจารณา ศาลไปเดินเผชิญสืบ ซึ่งหมายถึง ผู้พิพากษาออกนั่งพิจารณา ผู้พิพากษาไปเดินเผชิญสืบ นั่นเอง ที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องมาจากความนิยมและความสะดวกของผู้เรียก ประการหนึ่ง และเนื่องมาจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความใช้คำว่าศาลและผู้พิพากษาปะปนกันอยู่ อีกประการหนึ่ง จึงทำให้ผู้ที่มาติดต่อกับศาลใช้คำว่าศาลและผู้พิพากษาปะปนตามกันไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา ๑(๑) กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๑) ให้ความหมายของคำว่า ศาล ว่า ศาล หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑(๙) ให้คำนิยามคำว่า “การนั่งพิจารณา” ว่า หมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี ฯลฯ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๙) ให้คำนิยามคำว่า “ถ้อยคำสำนวน” ว่า หมายความว่าถึงหนังสือใดที่ศาลจัดเป็นหลักฐานแห่งรายละเอียดทั้งหลายในการดำเนินคดีอาญาในศาลนั้น คำที่ว่า “ศาลออกนั่ง” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และคำที่ว่า “ศาลจัดเป็นหลักฐาน” ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาย่อมแสดงให้เห็นได้ชัดว่า หมายถึงผู้พิพากษา เพราะตัวศาลซึ่งเป็นอาคารหรือจะหมายถึงสถาบันศาลซึ่งเป็นเพียงนามธรรมจะออกนั่งพิจารณาคดีหรือจัดถ้อยคำสำนวนไม่ได้ นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒(๑๙) ข้อความที่ว่า หนังสือใดที่ “ศาล” จัดเป็นหลักฐานแห่งรายละเอียดทั้งหลายในการดำเนินคดีอาญาใน “ศาล” นั้น คำว่า “ศาล” ทั้งสองแห่งในข้อความดังกล่าวมีความหมายไม่เหมือนกัน “ศาล” คำแรกหมายถึง ผู้พิพากษา ซึ่งเป็นผู้จัดหลักฐาน ส่วน “ศาล” คำหลังหมายถึง ที่ทำการศาลยุติธรรม ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นความหมายของคำว่า “ศาล” ทั้งสองนี้ ส่วนที่วาทฎหมายใช้คำว่า “ศาล” กับ “ผู้พิพากษา” ประปนกันจะเห็นได้ชัดจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้อยคำสำนวนต้องระบุชื่อศาล สถานที่และวัน เดือน ปี ที่จัด ถ้าศาลจัดถ้อยคำสำนวนตามคำสั่งหรือประเด็นของศาลอื่น ให้กล่าวเช่นนั้นและแสดงด้วยว่าได้ทำไปอย่างไร

ผู้พิพากษาที่จัดถ้อยคำสำนวนต้องลงลายมือชื่อของตนในถ้อยคำสำนวนนั้น” ในมาตรา ๑๐ วรรคแรกมีคำว่า “ศาล” อยู่สามแห่งด้วยกัน แห่งที่หนึ่งและแห่งที่สามหมายถึงที่ทำการศาลหรือศาลยุติธรรม ส่วนแห่งที่สองหมายถึงผู้พิพากษาซึ่งเป็นคนเดียวกับผู้พิพากษาในวรรคที่สอง ซึ่งกฎหมายใช้คำว่า “ผู้พิพากษา” แทนที่จะใช้คำว่า “ศาล” เหมือนในวรรคแรก

ผู้พิพากษานอกจากมีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการ โดยชอบด้วยกฎหมายและไม่ขัดชั้นหลักเสียง และยังมีหน้าที่ต้องถือและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๒ และมาตรา ๕๗ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑

บทที่ ๑

ตอนที่ ๑

การดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา

เนื่องจากผู้พิพากษาเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ในนามของศาลยุติธรรมหรือสถาบันศาลซึ่งทำการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกตัวบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาโดยเข้มงวดกวดขันและละเอียดถี่ถ้วน ทั้งภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับบทกฎหมายรวมทั้งความประพฤติในอดีตที่แล้วมากับในปัจจุบันของบุคคลที่เข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้พิพากษา และเมื่อได้รับการคัดเลือกแล้วจะต้องดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาและได้รับการอบรมจากกระทรวงยุติธรรมก่อนไม่น้อยกว่าหนึ่งปี และเมื่อผลของการอบรมเป็นที่พอใจของกระทรวงยุติธรรมว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษา จึงจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๑๔

ตอนที่ ๒

ตำแหน่งต่าง ๆ ของผู้พิพากษา

ข้าราชการตุลาการหรือผู้พิพากษามีตำแหน่งต่าง ๆ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ คือ ประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษามาตร รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ผู้พิพากษาศาลแพ่ง ผู้พิพากษาศาลอาญา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษาศาลจังหวัด ผู้พิพากษาและผู้ช่วยผู้พิพากษา นอกจากตำแหน่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เช่น ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เป็นต้น ตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่กล่าวมาข้างต้นนับจากตำแหน่งที่สูงสุดจากตำแหน่งประธานศาลฎีกาลงมาถึงตำแหน่งเริ่มต้นของการเข้าเป็นผู้พิพากษา คือ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา

ปัจจุบันมีตำแหน่งข้าราชการตุลาการเพิ่มขึ้นอีกมากกว่าที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๔ ที่กล่าวข้างต้น^(๑) เช่น ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง และตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลาง เป็นต้น

ตอนที่ ๓

การเข้าเป็นผู้พิพากษา

การที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตุลาการในปัจจุบันต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๑๗ โดยวิธีการสอบคัดเลือก หรือโดยวิธีการทดสอบความรู้ในวิชากฎหมาย

การสอบคัดเลือก

เมื่อสมควรจะมีการสอบคัดเลือกเมื่อใด ปลัดกระทรวงยุติธรรมก็จะเสนอกรรมการตุลาการเพื่อจัดให้มีการสอบคัดเลือก กรรมการตุลาการมีอำนาจกำหนดหลักสูตรและวิธีการสอบคัดเลือก ตลอดจนวางเงื่อนไขในการรับสมัคร และมีอำนาจออกระเบียบเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกก่อนที่จะรับสมัครได้ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๒๗ กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาไว้ดังนี้

๑. (ก) เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือนิติศาสตร์บัณฑิต หรือสอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่างประเทศ ซึ่ง ก.ต. เทียบว่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี

(ข) สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา และ

(ค) ได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเป็น จ่าศาล รองจ่าศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดี พนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานคดีในกระทรวงยุติธรรม พนักงานอัยการ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญ ทนายความ หรือประกอบวิชาชีพทางกฎหมายอย่างอื่นตามที่ ก.ต. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปี ทั้งนี้ให้ ก.ต. มีอำนาจออกระเบียบกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ด้วย

๒. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

๓. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปี

(๑) โปรดดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔

๔. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ

๕. เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

๖. ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

๗. ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นแล้ว

๘. ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างถูกพักราชการ หรือถูกสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการหรือตามกฎหมายอื่น

๙. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

๑๐. ไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

๑๑. ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือมีกายหรือจิตไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง และ

๑๒. เป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ซึ่ง ก.ต. จะได้กำหนดได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้ว และ ก.ต. ได้พิจารณารายงานของแพทย์เห็นว่าสมควรรับสมัครได้

สำหรับวิชาชีพทางกฎหมายอย่างอื่นที่มีสิทธิสมัครเข้าสอบคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาได้ตามมาตรา ๒๗(๑)(ค) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ นั้น กรรมการตุลาการได้ประกาศกำหนดวิชาชีพและเงื่อนไขไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ วิชาชีพทางกฎหมายอย่างอื่น คือ

(๑) อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์หรือแผนกวิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งครบตัวรับรองว่าได้สอนวิชากฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความศาลส่วนใดส่วนหนึ่งมาแล้ว

(๒) ข้าราชการตำแหน่งนิติกรซึ่งผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานตามมาตรฐานในสายงานนิติการที่ ก.พ. กำหนด

(๓) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งทำหน้าที่พนักงานสอบสวน และผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอบสวนคดีมาแล้ว

ข้อ ๒ ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาที่ได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเป็นทนายความจะต้องได้ว่าความในศาลมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ เรื่อง ในจำนวนนี้ต้องเป็นคดีแพ่งไม่น้อยกว่า ๕ เรื่อง โดยมีหนังสือรับรองของศาลมาแสดง

เมื่อผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนดังกล่าวข้างต้นได้รับการพิจารณารับใบสมัครแล้ว จะต้องทำการสอบข้อเขียนในวิชากฎหมายต่าง ๆ และวิชาอื่นตามที่ ก.ต. กำหนด โดยจะต้องได้ คะแนนสอบข้อเขียนไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบ และจะต้องสอบปากเปล่าให้ได้คะแนนร่วมกับ คะแนนสอบข้อเขียนไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบคะแนนจึงจะถือว่าสอบได้ การบรรจุเป็นผู้ช่วย ผู้พิพากษาจะบรรจุผู้สอบคัดเลือกที่ได้คะแนนสูงก่อนผู้ที่ได้รับคะแนนต่ำลงมาตามลำดับ ถ้าหาก คะแนนเท่ากันก็จะมี การจับสลากเพื่อจัดลำดับที่ระหว่างผู้ที่ได้รับคะแนนเท่ากันนั้น

การทดสอบความรู้ในวิชากฎหมาย

นอกจากการสอบคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วย ผู้พิพากษาแล้ว มาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ยังกำหนดไว้อีกว่า ถ้าผู้ใด

(๑) สอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่างประเทศโดยมีหลักสูตร เดียวไม่น้อยกว่าสามปี ซึ่ง ก.ต. เทียบว่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(๒) สอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่างประเทศโดยมีหลักสูตร เดียวไม่น้อยกว่าสองปี หรือหลายหลักสูตรรวมกันไม่น้อยกว่าสองปี ซึ่ง ก.ต. เทียบว่าไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรี และสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๗(๑)(ค) เป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

(๓) เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือนิติศาสตร์บัณฑิต และสอบไล่ได้ชั้นเกียรตินิยมตาม หลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ได้ ระบุไว้ในมาตรา ๒๗(๑)(ค) เป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

(๔) สอบไล่ได้ปริญญาโทหรือปริญญาเอกทางกฎหมายในประเทศไทย และสอบไล่ได้ ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ ระบุไว้ในมาตรา ๒๗(๑)(ค) เป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

เมื่อ ก.ต. พิจารณาเห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา ๒๗(๒) ถึง (๑๒) และได้ ทำการทดสอบความรู้ในวิชากฎหมายแล้ว เห็นสมควรที่จะให้เข้ารับราชการ รัฐมนตรีว่าการ- กระทรวงยุติธรรมก็จะสั่งบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และอัตราส่วนของจำนวนผู้สอบคัดเลือก ตามที่ ก.ต. กำหนด

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาจะต้องรับการอบรมจากกระทรวง- ยุติธรรมเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี โดยผลของการอบรมเป็นที่พอใจของกระทรวงยุติธรรม ว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษา จึงจะได้รับการ

แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง

ผู้ช่วยผู้พิพากษาผู้ใดเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษามาแล้วเป็นเวลาสองปี และผลของการอบรมยังไม่เป็นที่พอใจของกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ออกจากราชการ เมื่อได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาแล้ว ในปีแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง หากปรากฏว่าผู้ได้รับแต่งตั้งไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งต่อไป รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ด้วยความเห็นชอบของ ก.ต. มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาผู้นั้นออกจากราชการได้

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษา หากยังมีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาศาลใด ผู้นั้นก็เป็นเพียงข้าราชการตุลาการ ที่ไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี จนกว่าจะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประจำศาล

ผู้พิพากษาในศาลใดจะมีจำนวนเท่าใดนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะเป็นผู้กำหนดตามความจำเป็นแห่งราชการ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๗ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ตอนที่ ๔

วินัยของผู้พิพากษา

เนื่องจากมีผู้พิพากษาและบุคคลอื่น ๆ เข้าใจผิดไปว่าผู้พิพากษาศาลการเป็นคนอิสระ ไม่อยู่ในระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมายใด ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนของข้าราชการ ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศาลการนั้น ในความหมายที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไป หมายความว่า มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ดังที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๑๕๐ ว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย” ความเคยชินในการเป็นอิสระในการพิพากษาคดีนี้เองทำให้ผู้พิพากษาศาลการบางคนหลงเข้าใจผิดคิดว่าตนเป็นอิสระ ใครจะมาบังคับบัญชาตนไม่ได้ และตนเองไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้ใดหรือบทบัญญัติของกฎหมายใด ๆ ความจริงแล้วผู้พิพากษาศาลการยังต้องปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของข้าราชการดังเช่นข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ ดังจะเห็นได้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องวินัยของข้าราชการตุลาการไว้ในลักษณะ ๖ หมวด ๑ ตั้งแต่มาตรา ๔๙ ถึงมาตรา ๖๑ รวม ๑๓ มาตรา ในมาตรา ๔๙ บัญญัติว่า “ข้าราชการตุลาการต้องรักษาวินัยตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้โดยเคร่งครัด และในเวลาพิจารณาพิพากษาคดีต้องอยู่ในมารยาทอันดีงาม ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามที่บัญญัติไว้ในหมวด ๓ แห่งลักษณะนี้” นอกจากนี้ในมาตราอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการ

ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของข้าราชการตุลาการมีดังต่อไปนี้

มาตรา ๕๒ ข้าราชการตุลาการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมาย ห้ามมิให้ขัดขึ้นหลักเสียง ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น จะเสนอความเห็นคัดค้านเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องเสนอโดยด่วน และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวแล้ว ผู้บังคับบัญชามีได้สั่งถอนหรือแก้คำสั่งที่ส่งไป ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตาม แต่ให้ผู้บังคับบัญชารับรายงานขึ้นไปยังปลัดกระทรวงยุติธรรมโดยลำดับ

ในการปฏิบัติราชการ ห้ามมิให้กระทำการข่มผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับการอนุญาต

มาตรา ๕๓ ข้าราชการตุลาการต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความระมัดระวังมิให้เสียหายแก่ราชการ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและเที่ยงธรรม

ข้าราชการตุลาการต้องไม่รายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา การรายงานโดยปกปิดข้อความที่ควรจะต้องบอก ถือว่าเป็นรายงานเท็จด้วย

มาตรา ๕๔ ข้าราชการตุลาการต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่ราชการ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการมิได้ ฯลฯ

มาตรา ๕๗ ข้าราชการตุลาการต้องถือและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

มาตรา ๕๘ ข้าราชการตุลาการต้องไม่กระทำการอันเป็นเหตุให้แตกความสามัคคีระหว่างข้าราชการ

ตามมาตราต่าง ๆ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฯ ที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า ข้าราชการตุลาการมีระเบียบวินัยที่จะต้องปฏิบัติตาม มิใช่จะทำอะไรได้ตามใจชอบ รวมทั้งกันไม่ยอมปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัยดังที่บัญญัติไว้ในหมวด ๑ ดังที่กล่าวมาข้างต้น มีบทลงโทษตามหมวด ๓ ซึ่งว่าด้วยการลงโทษ ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๔ ว่า “โทษผิดวินัยมี ๕ สถาน คือ

- (๑) ไล่ออก
- (๒) ปลดออก
- (๓) ให้ออก
- (๔) งดบำเหน็จความชอบ
- (๕) ภาคทัณฑ์ ฯลฯ

ซึ่งหากได้ดำเนินการสอบสวนพิจารณาตามที่บัญญัติไว้ในหมวด ๒ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฯ แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้บังคับบัญชาที่ได้รับมอบหมายจะสั่งลงโทษได้ แต่ถ้าคำสั่งลงโทษทางวินัยได้ส่งไปโดยผิดหลง รัฐมนตรีมีอำนาจ

เปลี่ยนแปลงให้เป็นคุณแก่ผู้ถูกลงโทษได้ แต่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบของ ก.ต. ก่อน

ตามที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาศาลการนั้นไม่ใช่คนที่อยู่เหนือกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่างกับข้าราชการอื่น ๆ ดังนั้น จึงต้องปฏิบัติตามมาตรา ๔๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฯ โดยเคร่งครัด หากฝ่าฝืนก็อาจถูกลงโทษได้เช่นเดียวกับข้าราชการอื่น ๆ แต่กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่ผู้พิพากษาเป็นพิเศษต่างกับข้าราชการฝ่ายอื่น โดยให้มีคณะกรรมการตุลาการเป็นผู้คุ้มครองอีกชั้นหนึ่ง เพื่อมิให้ถูกกลั่นแกล้งเป็นการบีบบังคับให้ผู้พิพากษาต้องพิพากษาอรรถคดีตามความต้องการของผู้มีอำนาจเหนือตน ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาที่กล่าวข้างต้นจึงหมายถึงการเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น มิได้หมายความว่าตัวผู้พิพากษาจะเป็นอิสระไม่อยู่ใต้ระเบียบวินัยหรือไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของหัวหน้าผู้รับผิดชอบกิจการงานของศาลหรือผู้บังคับบัญชาเหนือ ๆ ขึ้นไป

ตอนที่ ๕

อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา

เมื่อได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำศาลใดแล้ว ผู้พิพากษานั้นก็มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีภายในเขตและอำนาจของศาลนั้น เช่น ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลแขวง ผู้พิพากษานั้นก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลแขวงที่ตนประจำอยู่ ส่วนอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ ในศาลนั้น ผู้พิพากษานั้นก็มีอำนาจเท่ากับอำนาจของศาลแขวงที่กฎหมายให้ไว้ หากผู้พิพากษานั้นได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัด ผู้พิพากษานั้นก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเขตของศาลจังหวัดและอำนาจในการพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษานั้นก็มีอำนาจเต็มตามอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั่ว ๆ ไป เพราะศาลจังหวัดเป็นศาลชั้นต้นตั้งได้กล่าวมาแล้ว ผู้พิพากษานั้นนอกจากจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นแล้ว ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดซึ่งตนมีตำแหน่งประจำอยู่นั้นอีกด้วยโดยมีผู้พิพากษาอื่นร่วมพิจารณาพิพากษาเป็นองค์คณะ ที่กล่าวมานี้เป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้น ตามพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ ส่วนผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลสูง คือศาลอุทธรณ์และศาลฎีกานั้นมิได้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแต่เพียงลำพังผู้เดียว การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลสูงจะต้องกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งมีจำนวนตามที่พระราชธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดไว้สำหรับศาลสูงแต่ละศาล

ที่ว่าผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ นั้น หมายถึงผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั่ว ๆ ไป หากผู้พิพากษาศาลชั้นต้น คนใดคนหนึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งซึ่งจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในงานของศาลมากกว่า ผู้พิพากษาคนอื่นในศาลที่ตนเป็นผู้พิพากษาอยู่ เช่น ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา หัวหน้าศาล ซึ่งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในกิจการงานของศาลทั้งในทางด้านตุลาการและในทางด้านธุรการ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลผู้นั้น นอกจากจะมีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีตาม มาตรา ๒๒ เช่นเดียวกับผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั่ว ๆ ไปแล้ว อำนาจหน้าที่ย่อมจะเพิ่มขึ้นตาม ตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ คือ มีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ อีกด้วย

ตอนที่ ๖

อำนาจของผู้พิพากษาทั่ว ๆ ไป

อำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าผู้พิพากษาผู้นั้นจะอยู่ในศาลชั้นต้นศาลใด หรือในศาลสูงศาลใด ผู้พิพากษาผู้นั้นก็มีอำนาจดังที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ บัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

“ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวมีอำนาจ

- (๑) ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (๒) ออกคำสั่งใด ๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี”

อำนาจออกหมายหรือออกคำสั่งดังที่กล่าวในมาตรา ๒๑ ข้างต้นเป็นอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวในศาลทั่ว ๆ ไป แต่อำนาจดังกล่าวนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปหรือถูกจำกัดตามอำนาจศาลที่ผู้พิพากษาผู้นั้นสังกัดอยู่ เช่น ผู้พิพากษาที่จะออกหมายหรือออกคำสั่งใด ๆ นั้นเป็นผู้พิพากษาศาลแขวง อำนาจตามมาตรา ๒๑ (๒) ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของศาลแขวง หรือในคดีที่ศาลจังหวัดเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษา ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวของศาลแขวงหรือผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวของศาลจังหวัดย่อมออกคำสั่งใด ๆ ซึ่งเป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้ ซึ่งถ้าไม่ใช่คดีของศาลแขวงหรือคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียว ผู้พิพากษาผู้นั้นก็ไม่อาจออกคำสั่งใด ๆ ซึ่งเป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้ เช่น ในคดีของศาลแขวงหรือในคดีของศาลจังหวัดซึ่งอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวจะพิจารณาพิพากษา จำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความหรือไม่ เมื่อผู้พิพากษาศาลแขวงหรือผู้พิพากษาศาลจังหวัดในคดีดังกล่าวเห็นว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความ ย่อมจะต้องมีคำสั่งว่า คดีของโจทก์ขาดอายุความ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องคำสั่งของผู้พิพากษาดังกล่าวเป็นคำสั่งซึ่งมีผลเป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ถ้าหาก

ไม่ให้ผู้พิพากษาของศาลแขวงหรือผู้พิพากษาในคดีของศาลจังหวัดดังกล่าวมีคำสั่งเช่นนี้ได้ ศาลแขวงหรือศาลจังหวัดก็จะพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งมีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะไม่ได้ ถ้าเป็นคดีของศาลจังหวัด และไม่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิจารณาพิพากษาอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวก็ถูกจำกัดตามมาตรา ๒๑ (๒) นี้^(๑) อำนาจออกหมายหรือออกคำสั่งตามมาตรา ๒๑ ของผู้พิพากษาคณะเดียวอาจถูกจำกัดได้ เช่น กรณีที่เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา การออกหมายหรือออกคำสั่งจะต้องกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา จะกระทำคนเดียวโดยอาศัยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ ไม่ได้ เป็นการไม่ชอบด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๔

ตอนที่ ๗

อำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้น

อำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นทั่วไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ยกเว้นศาลแขวง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ บัญญัติให้ผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นทั่ว ๆ ไปมีอำนาจตามมาตรานี้ทั้งมาตรา ส่วนศาลแขวง แม้จะเป็นศาลชั้นต้นเหมือนศาลชั้นต้นอื่น แต่ศาลแขวงเป็นศาลที่รับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ไว้พิจารณาพิพากษาเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลชั้นต้นอื่น พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจึงจำกัดอำนาจของศาลแขวงไว้ให้มีอำนาจตามมาตรา ๒๒ แต่เพียง (๑) ถึง (๕) อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาศาลแขวงจึงถูกจำกัดไปตามอำนาจของศาลแขวงด้วย คือ ผู้พิพากษาศาลแขวงมีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ เพียงแต่ (๑) ถึง (๕) เท่านั้น ไม่มีอำนาจตาม (๖)

อำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ มีดังนี้

- (๑) ใต้อำนาจและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีแพ่ง
- (๒) ใต้อำนาจมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา
- (๓) ใต้อำนาจและมีคำสั่งในการชั้นอุทธรณ์คดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา

(๔) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสี่หมื่นบาท

(๑) โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๕/๒๕๒๖

(๕) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่ทั้งนี้จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับนั้นอย่างหนึ่งอย่างใด หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้

(๖) พิจารณาคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาท หรือจำนวนเงินที่ฟ้องเกินสี่หมื่นบาท แต่ไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือคดีอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินสามปีแต่ไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับเกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ในคดีที่ผู้พิพากษาคนเดียวมีแต่เพียงอำนาจพิจารณา ไม่มีอำนาจพิพากษาตาม (๕) หรือ (๖) เมื่อจะพิพากษาคดีจะต้องมีผู้พิพากษาอีกอย่างน้อยคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อในคำพิพากษาเป็นองค์คณะด้วย

เฉพาะ (๑) ถึง (๕) ได้อธิบายไว้แล้วในเรื่องอำนาจศาลแขวง^(๑) แต่มีปัญหาเฉพาะมาตรา ๒๒ (๑) และ (๒) จึงขออธิบายเพิ่มเติมต่อจากที่ได้กล่าวไว้ในเรื่องศาลแขวง

ในกรณีตามมาตรา ๒๒ (๑) ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวมีอำนาจทำการไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีแพ่ง

ในเบื้องต้นขอให้เข้าใจว่า คำร้องหรือคำขอนั้นต้องเป็นคำร้องหรือคำขอในคดีแพ่ง เมื่อศาลได้รับคำร้องหรือคำขอนั้นแล้ว จะต้องไต่สวนฟังคำของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก่อน จึงจะมีคำสั่งคำร้องคำขอนั้นได้ และประการที่สำคัญก็คือ คำสั่งคำร้องคำขอนั้นต้องมีใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี แต่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดว่าจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตตามที่ร้องขออย่างใดอย่างหนึ่งในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งมีใช่เป็นเรื่องวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีเท่านั้น เช่น โจทก์ยื่นคำร้องขอไต่สวนฉุกเฉินก่อนมีคำพิพากษาขอให้ศาลสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๔ อ้างว่าจำเลยกำลังยกย้ายทรัพย์สินของจำเลยไปให้พ้นอำนาจศาล ซึ่งเป็นการทำให้โจทก์เสียเปรียบ โดยไม่อาจบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของจำเลยได้เมื่อโจทก์ชนะคดี เมื่อรับคำร้องขอแล้วศาลชั้นต้นโดยผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ (๑) นี้สั่งให้ทำการไต่สวนฟังคำของโจทก์และพยาน ถ้าโจทก์นำสืบฟังได้เป็นที่พอใจของศาล ศาลชั้นต้นโดยผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจสั่งให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยไว้ก่อนมีคำพิพากษา ถ้าโจทก์นำสืบไม่เป็นที่พอใจของศาล ศาลก็จะสั่งยกคำร้องขอนั้น จะเห็นได้ว่าคำร้องขอที่กล่าวนั้นไม่เกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี เมื่อมีการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอนั้นแล้วไม่ทำให้กระทบกระเทือนถึงข้อพิพาทอันเป็นผลแห่งคดีนั้น ในกรณีเช่นนี้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ (๑) จึงบัญญัติอนุญาตให้ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอนั้น

(๑) โปรดดูคำบรรยายนี้ หน้า ๗๓

ได้ แต่ถ้าเป็นคำร้องคำขอซึ่งตั้งมูลคดีมีข้อพิพาทขึ้น และถ้าศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอ นั้น ทำให้มีผลเป็นการทำให้ข้อพิพาทนั้นสิ้นสุดลง กรณีนี้เป็นกรณีที่จะต้องวินิจฉัยตามพระ-
ธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ (๒) และต้องดูว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคน
เดียวหรือไม่ ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียว ผู้พิพากษาผู้นั้นก็มีอำนาจสั่งที่มี
ผลเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้ หรือถ้าเป็นคดีของศาลแขวง ศาลแขวงก็มีอำนาจ
สั่งให้มีผลเป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้ แต่ถ้าเป็นคดีในศาลจังหวัดและไม่อยู่
ในอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียว ผู้พิพากษาผู้มีคำสั่งก็ต้องส่งตามข้อจำกัดที่บัญญัติไว้ใน
พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ (๒) คือจะมีคำสั่งให้มีผลไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท
แห่งคดีไม่ได้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๕/๒๕๒๖ ว่า คดีร้องขอตทรัพย์
ซึ่งมีทุนทรัพย์เกินกว่าห้าหมื่นบาท ผู้พิพากษานายเดีวตรวจคำร้องขอแล้วมีคำสั่งยกคำร้องขอ
เป็นการไม่ชอบด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ (๒) เพราะเป็นการวินิจฉัยชี้ขาด
ข้อพิพาทแห่งคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๑ (๒) และเป็นกรณีที่
ต้องมีผู้พิพากษาเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาอย่างน้อยสองนายตามพระธรรมนูญศาลยุติ-
ธรรม มาตรา ๒๒, ๒๓ กรณีตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาดังกล่าวเป็นเรื่องของศาลชั้นต้นอื่น
นอกจากศาลแขวง และเป็นกรณีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาศาลชั้นต้นตั้งแต่สองคนขึ้นไป
ถ้าหากเป็นเรื่องร้องขอตทรัพย์ในศาลแขวง แม้คดีจะมีทุนทรัพย์ดังกล่าว ผู้พิพากษาศาลแขวง
คนเดียวก็มีอำนาจสั่งได้ เพราะเป็นการส่งคำร้องขอในคดีที่กฎหมายให้อยู่ในอำนาจศาลแขวง^(๑)

ในเรื่องอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้น ตามมาตรา ๒๒ (๒) คือ การได้
สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา เรื่องนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดอัตราโทษที่ผู้พิพากษาคนเดียว
จะมีหรือไม่มีอำนาจทำการไต่สวนมูลฟ้อง ดังนั้นแม้คดีจะมีอัตราโทษสูงจำคุกตลอดชีวิตหรือ
ประหารชีวิต ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นก็มีอำนาจทำการไต่สวนมูลฟ้องได้ เมื่อไต่สวน
มูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็สั่งประทับฟ้องได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ถ้าไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่า
คดีไม่มีมูล ศาลจะต้องมีคำสั่งหรือมีคำพิพากษายกฟ้อง ถ้าเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงเกินอำนาจ
ของผู้พิพากษาคนเดียวจะพิจารณาพิพากษา ผู้พิพากษาที่ทำการไต่สวนมูลฟ้องคนเดียวจะมี
คำสั่งหรือมีคำพิพากษายกฟ้องได้หรือไม่ มีผู้ให้ความเห็นว่า ไม่ได้ เพราะคดีเกินอำนาจผู้
พิพากษาคนเดียวจะพิจารณาพิพากษา เมื่อจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษายกฟ้องจะต้องให้ผู้พิพากษา
อีกคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะในคำสั่งหรือคำพิพากษานั้น ผู้เขียนไม่เห็นด้วย
กับความเห็นดังกล่าวด้วยเหตุผลสองประการ ประการแรก ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรา ๒๒(๒)

(๑) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๐๑/๒๕๑๑

เป็นบทยกเว้นให้อำนาจผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นคนเดียวที่จะทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาได้ทุกตัวบทกฎหมาย และเมื่อไต่สวนมูลฟ้องแล้ว ผู้พิพากษาคณะเดียวนั้นก็ย่อมมีอำนาจที่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับคดีที่ไต่สวนมูลฟ้องได้^(๑) ไม่มีข้อความในมาตรา ๒๒ ตอนไหนห้ามไว้ ไม่เหมือนกับ มาตรา ๒๒(๕) และ (๖) ซึ่งกฎหมายบัญญัติจำกัดอำนาจของผู้พิพากษาไว้อย่างชัดเจนและถ้าจะทำนอกเหนือที่กฎหมายกำหนดไว้ใน (๕) และ (๖) ก็จะต้องปฏิบัติตามมาตรา ๒๒ วรรคท้าย คือ ต้องให้ผู้พิพากษาอีกอย่างน้อยคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อในคำพิพากษาเป็นองค์คณะด้วย แต่ในมาตรา ๒๒(๒) กฎหมายบัญญัติให้อำนาจผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นคนเดียวไว้ลอย ๆ จึงต้องถือว่า ผู้พิพากษาที่ทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาใดก็ตามมีอำนาจที่จะมีคำสั่งประทับฟ้อง หรือมีคำสั่งหรือคำพิพากษายกฟ้องคดีนั้นได้ ที่มีผู้ให้ความเห็นคัดค้านที่เกินอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิจารณาพิพากษา เมื่อไต่สวนมูลฟ้องแล้ว จะพิพากษายกฟ้อง จะต้องให้ผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อในคำสั่งหรือคำพิพากษาเป็นองค์คณะด้วย ไม่เห็นมีกฎหมายบทไหนสนับสนุนความเห็นนี้ จะอ้างมาตรา ๒๒ วรรคท้ายก็อ้างไม่ได้ เพราะในวรรคท้ายดังกล่าวนี้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าใช้เฉพาะคดีที่ผู้พิพากษาคณะเดียวมีแต่เพียงอำนาจพิจารณา ไม่มีอำนาจพิพากษามาตาม (๕) หรือ (๖) เท่านั้น ไม่ได้ระบุให้นำไปใช้ในอนุมาตราอื่นในมาตรา ๒๒ นี้ด้วย ความเห็นของผู้เขียนประการที่สอง เป็นความเห็นเกี่ยวกับการตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะในคดีใดก็ได้ ผู้พิพากษาที่จะตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะในคดีเรื่องใดนั้นจะต้องเป็นผู้พิพากษาที่ได้เคยนั่งพิจารณาคดีนั้นมาก่อน ถ้าไม่ได้นั่งพิจารณาคดีนั้นมา และกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ ดังเช่นในมาตรา ๒๒ วรรคท้าย ก็จะลงชื่อเป็นองค์คณะไม่ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๓ เว้นแต่จะเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลหรืออธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้ทำการแทนบุคคลทั้งสอง ซึ่งในเรื่องนี้กฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติบังคับไว้ว่าถ้าเป็นคดีเกินอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิจารณาพิพากษาจะต้องให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลหรืออธิบดีผู้พิพากษามาตรตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะด้วย จึงจะมีคำสั่งได้ มาตรา ๒๒(๒) บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “ทำการไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา” ซึ่งจะต้องแปลตามตัวอักษรว่า ผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญาที่ไต่สวนมูลฟ้องนั้นได้ทุกเรื่องไม่มีจำกัด เพราะถ้าจะจำกัดอำนาจไว้ มาตรา ๒๒ (๒) ก็จะต้องบัญญัติทำนองเดียวกับในมาตรา ๒๒ (๕) และ (๖) ดังที่กล่าวข้างต้น

(๑) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๑๓/๒๕๒๖

ในเรื่องที่ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญาตามมาตรา ๒๒ (๒) ดังที่กล่าวมาข้างต้น มีคำพิพากษาฎีกาที่พอจะนำมาเทียบเคียงกับปัญหาที่กล่าวมาอยู่ ๒ ฎีกา คือ คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๑๓/๒๕๒๖ ซึ่งวินิจฉัยว่า “การไต่สวนมูลฟ้องเป็นอำนาจของผู้พิพากษานายเดี่ยว ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ เมื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเห็นว่าตามที่โจทก์บรรยายฟ้องไม่อาจลงโทษตามบทมาตราที่อ้างได้ การไต่สวนมูลฟ้องต่อไปไม่เป็นประโยชน์แก่คดี ย่อมมีอำนาจสั่งให้งดการไต่สวนมูลฟ้องได้ แม้ว่าร่องอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญามีคำสั่งให้นัดไต่สวนมูลฟ้องไว้แล้วก็ตาม”

ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ คือ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยสอบสวนพยานและบันทึกเสนอข้อความบิดเบือนความจริง และบันทึกข้อความนอกสำนวน ซึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ ฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีหรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ในชั้นนัดไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา ๒๒ (๒) เมื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำบรรยายฟ้องของโจทก์ไม่อาจลงโทษจำเลยได้ แม้บทมาตราที่โจทก์อ้างขอให้ลงโทษจำเลยจะมีโทษเกินกว่าอำนาจผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิจารณา แต่เมื่อคดียังอยู่แค่ชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ผู้พิพากษาคณะเดียวก็สั่งงดไต่สวนมูลฟ้องได้ ไม่จำเป็นจะต้องมีผู้พิพากษาสองคนมีอำนาจสั่ง

ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๗๑๖/๒๕๒๘ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ในชั้นพิจารณา โจทก์และทนายโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานโจทก์ ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโดยผู้พิพากษานายเดี่ยวลงนามในคำพิพากษา เป็นการไม่ชอบ เพราะคดีเกินอำนาจผู้พิพากษานายเดี่ยวที่จะพิพากษา”

จะเห็นได้ว่า คำพิพากษาทั้งสองเรื่องนี้เป็นกรณดำนเนินกระบวนการพิจารณาต่างชั้นกัน โดยคดีเรื่องแรกศาลชั้นต้นมีคำสั่งในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ส่วนในคดีหลัง ศาลชั้นต้นมีคำสั่งในชั้นพิจารณา ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ เพราะเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกินกว่าสามปี การที่ศาลชั้นต้นโดยผู้พิพากษาคณะเดียวพิพากษายกฟ้อง จึงเป็นการมิชอบ

คำพิพากษาฎีกาทั้งสองฉบับนี้สนับสนุนความเห็นของผู้เขียนที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า การดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นไต่สวนมูลฟ้องอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้นไม่ว่าคดีจะมีอัตราโทษเกินอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวหรือไม่ แต่ถ้าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นพิจารณาคดีซึ่งผ่านขั้นตอนของการไต่สวนมูลฟ้องไปแล้ว ผู้พิพากษาจะต้องนั่งพิจารณาพิพากษาคดีครบองค์คณะตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ (๕) (๖) และมาตรา ๒๓

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นตามมาตรา ๒๒ นั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจเฉพาะในมาตรา ๒๒ (๔) คือ พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสี่หมื่นบาท ส่วนในคดีอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตาม (๕) ซึ่งเป็นคดีมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท แต่ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นมีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาพิพากษาได้แต่เฉพาะคดีที่ผู้พิพากษาผู้นั้นจะลงโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับในอัตราไม่เกินที่กล่าวนั้นเท่านั้น ถ้าจะพิพากษาลงโทษจำคุกหรือปรับเกินกว่านั้นจะต้องมีผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งเป็นอย่างน้อยตรวจสอบสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะในคำพิพากษาด้วยจะเห็นได้ว่าอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นตาม (๕) ถูกจำกัดทั้งอำนาจพิจารณาและอำนาจพิพากษาคดี ส่วนอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นตาม (๖) นั้น มีแต่เพียงอำนาจพิจารณาเท่านั้น ส่วนอำนาจพิพากษาถูกจำกัด ถ้าจะพิพากษาจะต้องมีผู้พิพากษาอีกอย่างน้อยคนหนึ่งตรวจสอบสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะด้วย^(๑) ส่วนในคดีแพ่งซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องเกินหนึ่งแสนบาท หรือในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าเจ็ดปี หรือปรับเกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจทั้งพิจารณาและพิพากษา การพิจารณาพิพากษาดังกล่าวจะต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนขึ้นไปนั่งพิจารณาพิพากษาเป็นองค์คณะ หากนั่งพิจารณาคดีคนเดียวแม้ในตอนพิพากษาคดีจะให้ผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งตรวจสอบสำนวนและลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะ การพิจารณาพิพากษาคดีนั้นก็ไม่ใช่ข้อบด้วยกฎหมาย ในคดีดังกล่าวถ้าหากมีผู้พิพากษาขึ้นนั่งพิจารณาแต่เพียงคนเดียว คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจคัดค้านการพิจารณาคดีนั้นได้ แต่การคัดค้านนั้นจะต้องกระทำในขณะที่มีการพิจารณาไม่ถูกต้องนั้น จะปล่อยให้มีการพิจารณาไปจนเสร็จแล้วมาร้องคัดค้านในภายหลังไม่ได้^(๒) ในคดีที่ผู้พิพากษาจะต้องนั่งพิจารณาพิพากษาเป็นองค์คณะตั้งแต่สองคนขึ้นไปนั้น หมายถึงเป็นการดำเนินการพิจารณาเกี่ยวกับประเด็นที่พิพาทกันในคดีเท่านั้น ถ้าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างอื่นในคดีนั้น เช่น ออกหมายหรือออกคำสั่ง ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ (๑) และ (๒) ผู้พิพากษาคนเดียวก็มีอำนาจกระทำได้ ไม่จำเป็นต้องมีผู้พิพากษาอื่นมาร่วมเป็นองค์คณะ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับมาตรา ๒๒ วรรคท้าย ซึ่งเป็นเรื่องให้อำนาจในการพิพากษาคดีซึ่งเกินอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้น โดยให้มีผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งตรวจสอบ

(๑) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๘๒/๒๔๘๑

(๒) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๓๕/๒๔๘๐, ๒๑๘/๒๔๘๑, ๑๙๐๓/๒๕๑๗

สำนวนและลงชื่อเป็นองค์คณะในคำพิพากษา ซึ่งมีข้อความทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๕ วรรคสอง ในเรื่องอำนาจของศาลแขวงที่จะพิพากษาลงโทษจำคุกเกินหกเดือนหรือปรับ เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ในเรื่องศาลแขวงก็ควรจะนำบทบัญญัติที่เกี่ยวกับอำนาจของศาล แขวงมาใช้บังคับ ส่วนในเรื่องอำนาจของผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลชั้นต้น ก็ควรนำบทบัญญัติใน มาตรา ๒๒ วรรคท้ายมาใช้บังคับ ไม่ควรนำไปใช้ปะปนกัน แม้จะมีข้อความทำนองเดียวกัน เพราะจะเป็นการอ้างกฎหมายผิดบทมาตรา

บทที่ ๒

ตอนที่ ๑

หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล^(๑)

ในศาลแต่ละศาล นอกจากมีผู้พิพากษาประจำศาลแล้ว ยังมีหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล แต่ละศาลนั้นด้วย หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลแต่ละคนมีชื่อแตกต่างกันไปตามลำดับชั้นและความ สำคัญของศาล ดังต่อไปนี้

๑. ศาลฎีกา มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ ประธานศาลฎีกา
๒. ศาลอุทธรณ์ มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
๓. ศาลอุทธรณ์ภาค มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค
๔. ศาลแพ่ง มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง
๕. ศาลอาญา มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา
๖. ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบคือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้
๗. ศาลอาญากฎหมายได้ มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากฎหมายได้
๘. ศาลแพ่งธนบุรี มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี
๙. ศาลอาญาธนบุรี มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี

๑๐. ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาล เยาวชนและครอบครัวกลาง

๑๑. ศาลแรงงานกลาง มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง

๑๒. ศาลภาษีอากรกลาง มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาษีอากร

กลาง

(๑) โปรดดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔

๑๓. ศาลแรงงานภาค มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาค

๑๔. ศาลชั้นต้นอื่นนอกจากที่กล่าวข้างต้นไม่ว่าจะเป็นศาลจังหวัด ศาลแขวง หรือศาลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่น มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

๑๕. ถ้าศาลใดศาลหนึ่งแบ่งเป็นแผนกตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๔ แผนกดังกล่าว มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก

นอกจากศาลต่าง ๆ จะมีหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลแล้ว ศาลต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แบ่งออกเป็นภาครวม ๔ ภาคด้วยกัน ภาคหนึ่งมีศาลมากน้อยต่างกันตามลักษณะการปกครองท้องที่ ภาคหนึ่ง ๆ มีหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาล

หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตั้งแต่ตำแหน่งประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาล และอธิบดีผู้พิพากษาศาล มีผู้ช่วยทำงานในตำแหน่งรองประธานศาลฎีกา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาล ส่วนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตั้งแต่ตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลลงไปไม่มีผู้ช่วยทำงานในตำแหน่งรอง มีแต่ผู้พิพากษาอาวุโสเป็นผู้ทำการแทน

เกี่ยวกับตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล และตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบในแผนกของศาล มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ และมาตรา ๙ ส่วนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลแต่ละภาค มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔ วรรคแรกบัญญัติว่า “ให้มีประธานศาลฎีกาประจำศาลฎีกาหนึ่งคน และให้มีอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี ศาลละหนึ่งคน กับให้มีรองประธานศาลฎีกาประจำศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี ศาลละสองคน และให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ภาค ศาลละหนึ่งคน และถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีควมจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการจะกำหนดให้มีรองประธานศาลฎีกาหรือมีรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลใดมากกว่าที่ระบุไว้ข้างต้นก็ได้”

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔ วรรคแรกและวรรคสอง บัญญัติว่า “ในศาลชั้นต้นตามมาตรา ๓ นอกจากศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรี ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ศาลละหนึ่งคน

ถ้าศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ หรือศาลชั้นต้น ศาลใดศาลหนึ่งแบ่งออกเป็นแผนก ให้มี ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก แผนกละหนึ่งคน ฯลฯ”

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๖ วรรคแรกบัญญัติว่า “ให้มี อธิบดีผู้พิพากษามาตร ส่วนจำนวนและสำนักงานจะอยู่ ณ ที่ใดและมีเขตอำนาจเพียงไร ให้เป็น ไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร กับให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษามาตร ละหนึ่งคน แต่ถ้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทาง ราชการ จะกำหนดให้ภาคใดมีรองอธิบดีผู้พิพากษามาตรมากกว่าหนึ่งคนก็ได้”

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบ ของศาลและตำแหน่งรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามมาตรา ๘ มีจำนวนน้อยกว่าที่กล่าวมา ข้างต้น ทั้งนี้เนื่องจากมีศาลตั้งขึ้นภายหลังที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมประกาศใช้แล้วอีกหลาย ศาล และหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลแต่ละศาลที่ตั้งขึ้นนั้นได้รับอำนาจตามกฎหมายที่จัดตั้งศาล เหล่านั้นให้มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามพระธรรมนูญศาล ยุติธรรม

ตอนที่ ๒

ความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ บัญญัติว่า “ประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือผู้ทำการแทน ต้องรับผิดชอบในงานของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ระมัดระวังการที่จะใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการ อื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็ว

(๒) ให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลของตนในข้อขัดข้องเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้พิพากษา

(๓) ร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองท้องถิ่นในบรรดากิจการอันเกี่ยวกับการจัดวาง ระเบียบและดำเนินการงานส่วนธุรการของศาล

(๔) ทำรายงานการคดีและกิจการของศาลส่งไปตามระเบียบ และให้มีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้

(๒) สั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ”

หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล ไม่ว่าจะเป็นประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้ทำการแทน นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลของตนแล้ว ยังต้องรับผิดชอบในงานของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านตุลาการหรืองานด้านธุรการ เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้พิพากษาอื่นในศาลอีกด้วย เช่น ดูแลศาลให้ควบคุมบังคับบัญชาให้เจ้าหน้าที่ พนักงานของศาลปฏิบัติหน้าที่ราชการด้านธุรการของศาลให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน สอดส่องดูแลมิให้เจ้าหน้าที่และพนักงานของศาลกระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบอันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ราชการของศาล ดูแลให้ผู้พิพากษาในศาลปฏิบัติราชการตามระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตัวให้เป็นที่น่าเสื่อมเสียแก่ทางราชการ และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ดังนี้ เป็นต้น

ความรับผิดชอบของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามมาตรา ๑๐ นี้รวมถึงความรับผิดชอบของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลซึ่งตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่นนอกจากตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมด้วย เพราะศาลต่าง ๆ ซึ่งตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่นมีบทบัญญัติให้ศาลเหล่านั้นเป็นศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลมหรือมิฉะนั้นก็มีบทบัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้โดยชัดแจ้ง เช่น ศาลแรงงานและศาลภาษีอากร ส่วนศาลเยาวชนและครอบครัว แม้จะมีบทบัญญัติให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีอำนาจหน้าที่ทำนองเดียวกับศาลอื่น ๆ ที่กล่าวมา แต่เนื่องจากศาลดังกล่าวมีงานทางธุรการเกี่ยวกับคดีแยกออกไปเป็นพิเศษแตกต่างกับศาลอื่น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจึงแยกอำนาจการรับผิดชอบของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลออกเป็นความรับผิดชอบในงานศาล และงานด้านธุรการ มาตรา ๒๐ จึงบัญญัติให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้รับผิดชอบงานของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร และเป็นผู้รับผิดชอบงานของสถานพินิจ และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการสถานพินิจของสถานพินิจทั่วราชอาณาจักร อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในฐานะอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๒๐ (๑) บัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษา และอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามทีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม คือนอกจากจะรับผิดชอบงานในศาลของตนในฐานะหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลที่ตนเป็นผู้บังคับบัญชาแล้ว ยังรับผิดชอบงานในศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักรทำนองเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาลรับผิดชอบงานของศาลในภาคของตนด้วย และมีฐานะเสมือนอธิบดีตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วย ระเบียบข้าราชการพลเรือน เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการสถานพินิจ และรับผิดชอบในงานของสถานพินิจทั่วราช-

อาณาจักร ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐ วรรคแรก

ส่วนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา ๒๓ บัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้พิพากษาหัวหน้าศาลตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม นอกจากนี้ยังบัญญัติให้เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบงานของสถานพินิจที่อยู่ในเขตอำนาจศาลของตนตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมอบหมายอีกด้วย หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับศาลเช่นเดียวกับผู้พิพากษาหัวหน้าศาลในเมื่อรับตำแหน่งหน้าที่ แต่อำนาจบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบงานของสถานพินิจที่อยู่ในเขตอำนาจศาลของตน จะต้องได้รับมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มิได้เป็นไปโดยอัตโนมัติตามกฎหมาย เช่นอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

สำหรับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางแตกต่างกับศาลทั้งสองที่กล่าวข้างต้น มาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ บัญญัติให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางหนึ่งคน รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางสองคน ฯลฯ ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการจะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมากกว่าสองคนก็ได้

ผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ว่า เมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่างลง หรือผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้ทำการแทน ถ้ามีผู้ดำรงตำแหน่งนั้นมากกว่าหนึ่งคน ให้ผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ให้ผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้

การเข้าทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางก็เช่นเดียวกับการเข้าทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล^(๑)

อธิบดีผู้พิพากษาศาล มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ โดยมีความรับผิดชอบเช่นเดียวกับหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามมาตรา ๑๐ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม คือมีความรับผิดชอบในกิจการงานของศาลต่างๆ ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของตนในภาค มาตรา ๑๓ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย

(๑) โปรดดูคำบรรยายนี้หน้า ๑๘๐

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๖ บัญญัติไว้ในวรรคสามว่า “ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคมีอำนาจและหน้าที่อย่างเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๐ ฯลฯ” และบัญญัติให้มีหน้าที่พิเศษเพิ่มขึ้นจากหน้าที่ตามมาตรา ๑๐ อีกสามประการ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปเมื่ออธิบายถึงอำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษาศาล นอกจากนี้อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคยังมีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๒ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวอีกด้วย^(๑)

หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนอกจากจะต้องรับผิดชอบในงานของศาลดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีหน้าที่ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐(๑) ถึง (๔) ดังที่กล่าวข้างต้นอีกด้วย หน้าที่เฉพาะตัวหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล มีดังนี้

๑. ระมัดระวังการที่จะใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่น ให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยรวดเร็ว

ระเบียบวิธีการต่าง ๆ อาจตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือตั้งขึ้นโดยประการอื่น ๆ

ระเบียบที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมาย ส่วนมากเป็นระเบียบเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความ เช่น ระเบียบการส่งคำคู่ความและเอกสารต่าง ๆ ในคดี ส่วนระเบียบวิธีการที่ตั้งขึ้นโดยประการอื่น ส่วนมากเป็นระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมหรือศาลวางไว้ เช่น กระทรวงวางระเบียบให้จำศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิพากษา หรือระเบียบว่าด้วยการคืนเงินค่าธรรมเนียม ซึ่งประธานศาลฎีกาเป็นผู้วางไว้ ระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลจะต้องระมัดระวังเอาใจใส่ดูแลให้มีการปฏิบัติไปโดยถูกต้องทั้งโดยผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ของศาลเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยรวดเร็ว

๒. ให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลของตนในข้อขัดข้องเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา

เนื่องจากหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลเป็นหัวหน้าซึ่งมีอาวุโสในทางราชการในศาลนั้นมีอำนาจหน้าที่ในทางบังคับบัญชาและรับผิดชอบในราชการของศาล จึงมีอำนาจและหน้าที่ในการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา เมื่อเห็นสมควรจะให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลของตนในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือเมื่อผู้พิพากษาในศาลมีข้อขัดข้องในการพิจารณาพิพากษาคดีก็อาจขอคำแนะนำปรึกษาจากหัวหน้าผู้รับผิดชอบได้ การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้พิพากษาในศาลนั้นอาจให้คำแนะนำปรึกษาได้ทั้งในด้านธุรการและในด้านพิจารณาพิพากษาคดี ในด้านพิจารณาพิพากษาคดีนั้น การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้พิพากษา เป็นการแนะนำจริง ๆ

(๑) โปรดดูคำบรรยายหน้าหน้า ๑๙๒

ไม่ใช่เป็นการบังคับหรือสั่งให้กระทำไปตามความเห็นของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล เพราะ การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจอิสระของผู้พิพากษาแต่ละคนจะใช้ดุลพินิจของตนพิจารณา พิพากษา หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลจะใช้อำนาจก้าวล่วงเข้าไปบังคับหรือออกคำสั่งให้ผู้พิพากษา ในศาลของตนพิพากษาคดีตามที่ตนต้องการหาได้ไม่ ในด้านธุรการ หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล อาจให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับข้อขัดข้องต่าง ๆ แก่ผู้พิพากษาได้ เช่นในการดำรงตนของ ผู้พิพากษาในศาล หรือการแนะนำให้ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามระเบียบวินัย เช่น ไม่ไปเที่ยวเตร่หรือเข้าไปในสถานที่ที่ผู้พิพากษาไม่สมควรจะเข้าไป หรือไม่ควรมาปฏิบัติ ราชการล่าช้ากว่าเวลาปฏิบัติราชการ ดังนี้ เป็นต้น

๓. ร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในบรรดากิจการอันเกี่ยวกับการจัดระเบียบ และดำเนินการงานส่วนธุรการของศาล

นอกจากงานอันเป็นหน้าที่ของศาลโดยแท้ เช่น งานด้านพิจารณาพิพากษาคดี และงาน ด้านธุรการต่าง ๆ ของศาล เช่นงานแผนกศาล งานด้านรับฟ้อง งานด้านการคลังของศาล อันเป็นงานที่จะต้องปฏิบัติภายในศาลแต่ละศาลแล้ว ศาลต่าง ๆ ยังมีงานที่จะต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับหน่วยราชการต่าง ๆ ของฝ่ายปกครองอีกเป็นอันมาก เช่น พนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ พนักงานฝ่ายมหาดไทย พนักงานราชทัณฑ์ และพนักงานที่ดิน เหล่านี้เป็นต้น งานเกี่ยวกับตำรวจ เช่น การควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยมาศาล งานเกี่ยวกับพนักงานอัยการ เช่น ขอให้พนักงาน อัยการฟ้องคดีก่อน ๑๒ นาฬิกา เพื่อศาลจะได้มีโอกาสตรวจฟ้องได้ละเอียดรอบคอบและมีเวลา พอที่จะพิจารณาคำขอประกันของจำเลยได้ทันก่อนหมดเวลาทำการของศาลในวันหนึ่ง ๆ งาน เกี่ยวกับพนักงานฝ่ายมหาดไทย เช่น ขอให้ทางอำเภอ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ช่วยส่งหมายสำเนา ฟ้องให้แก่จำเลย หรือส่งหมายเรียกให้แก่พยาน งานเกี่ยวกับพนักงานราชทัณฑ์ เช่น การนำตัว ผู้ต้องขังในเรือนจำมาศาลตามกำหนดนัด งานเกี่ยวกับพนักงานที่ดิน เช่น การทำแผนที่พิพาท การบังคับตามคำพิพากษาเกี่ยวกับที่ดินที่พิพาท เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องทางธุรการ ซึ่งศาล จะต้องติดต่อขอความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว การติดต่อขอความร่วมมือกับเจ้าพนักงาน ฝ่ายปกครองต้องเป็นเรื่องทางธุรการของศาลเท่านั้น ส่วนในทางคดีความศาลจะร่วมมือกับฝ่าย ปกครองไม่ได้เป็นอันขาด

๔. ทำรายงานการคดีและกิจการของศาลส่งไปตามระเบียบ

ศาลทุก ๆ ศาลนอกจากจะมีงานที่ต้องทำภายในศาลเองแล้ว ยังมีหน้าที่จะต้องทำรายงาน ต่าง ๆ ส่งไปยังกระทรวงยุติธรรม เช่นรายงานคดีต่าง ๆ ที่เข้ามาถึงศาล และคดีที่ศาลพิจารณา พิพากษาเสร็จ โดยรายงานประจำหกเดือน และประจำปี เพื่อกระทรวงยุติธรรมจะได้ทราบสถิติ

ของคดีประเภทต่าง ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด จะได้จัดจำนวนผู้พิพากษาแต่ละศาลให้เหมาะสม แก่จำนวนคดีที่เกิดขึ้นในศาลนั้น หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีหน้าที่จะต้องรายงานความดีความชอบของผู้พิพากษาในศาลและพนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการในศาล รายงานการขอเครื่องราช-อิสริยาภรณ์ประจำปี รายงานเกี่ยวกับพัสดุและครุภัณฑ์ของศาลประจำปี เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากหน้าที่ทั้งสี่ประการดังกล่าวมาข้างต้น หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล คือ ประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษา และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ยังมีอำนาจพิเศษเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีอีก ๒ ประการ คือ

๑. นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อตรวจสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้

การนั่งพิจารณา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑(๙) อธิบายว่า “หมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น ชี้สองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่าง ๆ และฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา” คำว่า “ศาล” ในที่นี้หมายถึงผู้พิพากษา ผู้พิพากษาที่จะทำคำพิพากษาใด ๆ ได้จะต้องเป็นผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีนั้น ไม่ว่าจะเป็ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ตาม การนั่งพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไม่ เหมือนกับการนั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น เพราะศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาไม่ได้ทำการพิจารณาคดี โดยการนั่งฟังและจดคำพยานที่คู่ความนำมาสืบต่อหน้าศาลเช่นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา พิจารณาคดีโดยการตรวจสำนวนที่ศาลชั้นต้นส่งขึ้นไปยังศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาเท่านั้น การนั่ง พิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ก็คือการนั่งฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจาของคู่ความ ดังที่บัญญัติไว้ในตอนท้ายของมาตรา ๑(๙) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การนั่ง พิจารณาคดีในศาลชั้นต้น ไม่จำเป็นที่ผู้พิพากษาจะต้องนั่งพิจารณาคดีนั้นตลอดตั้งแต่ต้นจนกระทั่ง พิจารณาเสร็จ จึงจะมีอำนาจทำคำพิพากษาหรือลงชื่อเป็นองค์คณะในคำพิพากษาได้ เพียงแต่ได้ นั่งพิจารณาจดถ้อยคำสำนวนหรือรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลแม้แต่ครั้งหนึ่งคราวเดียว ก็ถือว่าผู้พิพากษานั้นได้นั่งพิจารณาคดีนั้นแล้ว ผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีใดคดีหนึ่งย่อม มีอำนาจทำคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีนั้น ในกรณีที่มีผู้พิพากษาตั้งแต่สองคนขึ้นไปเป็นองค์คณะ พิจารณาคดี ผู้พิพากษาคณะใดคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาที่เจ้าของสำนวนได้วินิจฉัยชี้ขาด ก็อาจทำความเห็นแย้ง โดยทำเป็นคำพิพากษาตามความเห็นของตนกลัดติดสำนวนไว้ คำพิพากษา ที่เป็นความเห็นแย้งดังกล่าว ไม่มีผลเป็นการตัดสินชี้ขาดคดีนั้น แต่มีผลทำให้คดีซึ่งต้องห้ามมิให้ อุทธรณ์หรือฎีกาอาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ ความเห็นแย้งมีได้แต่เฉพาะในคำพิพากษาศาล ชั้นต้นและศาลอุทธรณ์เท่านั้น ในชั้นศาลฎีกา ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะจะต้องมีความเห็นเป็น เอกฉันท์ในการทาคำพิพากษา จะทำความเห็นแย้งไม่ได้ เพราะศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุด

การนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งเป็นอำนาจของเจ้าของสำนวนคดีซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล ผู้พิพากษาอื่นซึ่งมิได้รับมอบอำนาจให้เป็นเจ้าของสำนวนพิจารณาพิพากษาคดีนั้นจะเข้ามายุ่งเกี่ยวในคดีไม่ได้ ยกเว้นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ต้องรับผิดชอบในงานของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและให้ดำเนินไปด้วยดีทั้งในงานด้านตุลาการและงานด้านธุรการ ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ วรรคแรก เพราะเหตุที่ต้องรับผิดชอบในงานของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและให้ดำเนินไปด้วยดีนั่นเอง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ วรรคสองจึงมอบอำนาจพิเศษให้แก่หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลที่จะ

(๑) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้นได้ทุกคดี หรือ

(๒) เมื่อตรวจสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้

การนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีตาม (๑) นั้นได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้วจึงไม่น่ามากล่าวในที่นี้อีก การตรวจสำนวนตาม (๒) หมายถึงการที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลใช้อำนาจหน้าที่ตรวจสำนวนซึ่งผู้พิพากษาในศาลของตนได้นั่งพิจารณาและจดลงไว้ แล้วลงชื่อร่วมเป็นองค์คณะในการทำคำพิพากษาในคดีเรื่องนั้นกับผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน หรือลงชื่อเป็นเจ้าของสำนวนแทนในกรณีเจ้าของสำนวนตาย ลาออก หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หากเป็นกรณีที่คดีนั้นมีองค์คณะผู้พิพากษาคณะเดียวและเจ้าของสำนวนไม่อาจทำคำพิพากษาได้ด้วยประการใดก็ตาม หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีอำนาจตรวจสำนวนแล้วทำคำพิพากษาในนามของตนเองโดยไม่ต้องนั่งพิจารณาคดีนั้นมาก่อน^(๑) ในกรณีที่คดีใดคดีหนึ่งมีเจ้าของสำนวนเป็นผู้พิจารณาพิพากษา ไม่ว่าจะเป็คดีที่มีองค์คณะผู้พิพากษาคณะเดียวหรือสองคนขึ้นไปก็ตาม เมื่อหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลได้ตรวจสำนวนแล้ว หากไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาในคดีนั้น ก็มีอำนาจทำความเห็นแย้งได้ การตรวจสำนวนแล้วลงลายมือชื่อในคำพิพากษา หรือตรวจสำนวนแล้วทำความเห็นแย้ง เป็นอำนาจของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล โดยไม่ต้องนั่งพิจารณาคดีนั้นมาก่อน ซึ่งเป็นข้อยกเว้นหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ว่า ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเท่านั้นจึงจะมีอำนาจพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้^(๒)

ที่กฎหมายให้อำนาจพิเศษแก่หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลดังกล่าวข้างต้นมีเหตุผลอยู่หลายประการ คือ

(๑) หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในงานของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและให้ดำเนินไปด้วยดี

(๑) โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๖๑๑/๒๔๘๘

(๒) โปรดดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๓

(๒) หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีความรู้ความชำนาญในการพิจารณาพิพากษาคดีมานาน เพียงแต่ตรวจสอบสำนวนก็สามารถจะพิพากษาคดีได้

(๓) เพื่อให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลสามารถแก้ไขข้อขัดข้องต่าง ๆ เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลได้

๒. สั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

การสั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ตามมาตรานี้ไม่ใช่เป็นการสั่งคำร้องคำขอตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑(๒) เพราะการสั่งตามมาตรา ๒๑(๒) เป็นการสั่งในฐานะผู้พิพากษาประจำศาลคนหนึ่ง ซึ่งถ้ามีการยื่นคำร้องคำขอต่อศาลแล้ว ผู้พิพากษาคนใดก็สั่งคำร้องคำขอนั้นได้ ส่วนการสั่งคำร้องคำขอตามมาตรา ๑๐ อนุมาตรา ๔ ข้อ ๒ นี้เป็นการสั่งตามอำนาจที่มีอยู่เฉพาะตัวของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล ข้อความที่ว่า “สั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตน” จะเห็นได้ว่าคำร้องคำขอที่ยื่นนั้นกฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าให้ยื่นต่อศาล คำว่า “ต่อตน” หมายถึงตัวหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล ซึ่งอาจเป็น ประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล คำร้องคำขอที่ยื่นต่อหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนั้นเป็นคำร้องคำขอที่จะต้องยื่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ เช่นในเรื่องการโอนคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖ บัญญัติว่า “หากว่าตามลักษณะของความผิด จำนวน จำเลย ความรู้สึกของประชาชนส่วนมากแห่งท้องถิ่นนั้น หรือเหตุผลอย่างอื่น อาจมีการขัดขวางต่อการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา หรือน่ากลัวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายอย่างอื่นขึ้นเมื่อโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่ออธิบดีศาลฎีกา (ในปัจจุบันเรียกประธานศาลฎีกา) ขอให้โอนคดีไปศาลอื่น ถ้าอธิบดีศาลฎีกาอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้ส่งโอนคดีไปยังศาลตั้งที่อธิบดีศาลฎีการะบุไว้ ฯลฯ” หรือในกรณีที่ห้ามมิให้อุทธรณ์ในข้อเท็จจริง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ บัญญัติว่า “ในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง เว้นแต่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นในศาลชั้นต้นได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือได้รับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ได้ ถ้าไม่มีความเห็นแย้งหรือคำรับรองเช่นว่านี้ ต้องได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาภาคแล้วแต่กรณี ฯลฯ”

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖ แสดงให้เห็นชัดว่า ในการส่งโอนคดีไปยังศาลอื่น ในกรณีที่มิอำนาจอื่นมาขัดขวางการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา หรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบหรือเหตุร้าย ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่อประธานศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจจะสั่งให้โอนหรือไม่ให้โอนคดีไปยังศาลอื่นก็ได้ การสั่งของประธานศาลฎีกาเป็นการสั่งคำร้องขอที่ยื่น “ต่อตน” ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา

๑๐(๔) ข้อ ๒ ส่วนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ แสดงให้เห็นว่า ในกรณีที่จะขออนุญาตอุทธรณ์ในคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง คู่ความ ก็จะต้องขออนุญาตต่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาล ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาล (หรือผู้ทำการแทนซึ่งได้รับมอบอำนาจ) เท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ได้ คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ได้เป็นการสั่งคำร้องขอที่ยื่น “ต่อตน” ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ (๔) ข้อ ๒

ตอนที่ ๓

อำนาจและหน้าที่ของผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นเกี่ยวกับเรื่องการแบ่งแผนกในศาลว่า ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นศาลใดศาลหนึ่งอาจแบ่งออกเป็นแผนกได้โดยกฎกระทรวง ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๔ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๒ จึงบัญญัติว่า “ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกเป็นผู้รับผิดชอบในงานในแผนกดำเนินไปโดยเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงที่ได้จัดตั้งแผนกนั้นขึ้น หรือตามคำสั่งของประธานศาลฎีกา หรืออธิบดีผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลนั้น”

ความรับผิดชอบของผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกเพื่อให้งานในแผนกดำเนินไปโดยเรียบร้อย อาจกำหนดโดย

๑. กฎกระทรวงที่ได้จัดตั้งแผนกนั้นขึ้น

๒. คำสั่งของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลซึ่งแผนกนั้นตั้งอยู่

ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกไม่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับงานในแผนกเหมือนอย่างกับหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ แต่จะรับผิดชอบมากน้อยแค่ไหนนั้นต้องดูจากที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงที่จัดตั้งแผนกนั้นขึ้น หรือดูจากคำสั่งของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนั้น ๆ ซึ่งแผนกนั้นตั้งอยู่ว่ากำหนดความรับผิดชอบของผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกไว้อย่างไร

นอกจากความรับผิดชอบตามมาตรา ๑๒ แล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกก็มีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ เช่นเดียวกับผู้พิพากษาทั่วไป แต่การใช้อำนาจและหน้าที่ย่อมจำกัดตามอำนาจศาลที่ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกนั้นประจำอยู่ สำหรับผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกในศาลชั้นต้นยังมีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๒ อีกด้วยในฐานะเป็นผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

บทที่ ๓

ผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล

ตอนที่ ๑

ผู้ทำการแทนประธานศาลฎีกา และอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ วรรคสองและสาม บัญญัติว่า “เมื่อตำแหน่งประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี ว่างลง หรือเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองประธานศาลฎีกาหรือรองอธิบดีผู้พิพากษา แล้วแต่กรณี เป็นผู้ทำการแทน ถ้ามีผู้ดำรงตำแหน่งนั้นมากกว่าหนึ่งคนให้ผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ให้ผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนตามวรรคสองได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งซึ่งประจำศาลนั้นหรือศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้”

เมื่อตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลว่างลง เช่น ย้าย ลาออก เกษียณอายุ ถูกปลดออก หรือผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ถ้าเป็นศาลที่มีผู้ช่วยทำงานในตำแหน่งรอง เช่น ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ผู้ที่ดำรงตำแหน่งรองก็จะเข้าทำหน้าที่แทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลทันทีโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องรับคำสั่งแต่งตั้งจากรัฐมนตรีหรือรับอนุมัติจากคณะกรรมการตุลาการ แต่ถ้ามีผู้ดำรงตำแหน่งรองในศาลนั้นหลายคน รองผู้ที่จะเข้าทำหน้าที่แทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลจะต้องเป็นรองคนที่อาวุโสสูงสุด ถ้ารองคนที่อาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รองคนที่ลำดับถัดลงไปก็จะเข้าทำหน้าที่แทน ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ วรรคสอง ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนในศาลแต่ละศาลที่กล่าวข้างต้น เช่นรองประธานศาลฎีกาครบเกษียณอายุไปหมด หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาถูกย้ายไปรับตำแหน่งอื่นหมด เพื่อมิให้เกิดปัญหาว่าจะให้ใครเป็นผู้ทำการแทน มาตรา ๘ วรรคสาม บัญญัติว่า รัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งประจำศาลนั้นหรือศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้

ข้อสังเกตตามมาตรา ๘ วรรคสาม ก็คือ กรณีที่รัฐมนตรีจะตั้งผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล จะต้องเป็นกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทน เช่น ผู้ที่ทำการในตำแหน่งรองว่างลงทั้งหมด หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ทั้งหมด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจึงจะมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณะใดคนหนึ่งมาทำหน้าที่ผู้ทำการแทนชั่วคราวได้ ถ้าหากยังมีผู้ทำการในตำแหน่งรองปฏิบัติหน้าที่อยู่ในศาลนั้น รัฐมนตรีจะสั่งให้ผู้พิพากษาคณะอื่นมาทำหน้าที่ผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลไม่ได้ เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเป็นการตั้งผู้ทำการแทนซ้อนผู้ทำการแทน คือซ้อนกับรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล ซึ่งเป็นผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามกฎหมายอยู่ในขณะที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลว่างลง หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

อาวุโสของผู้พิพากษา

เนื่องจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ วรรคสอง บัญญัติให้รองผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทนประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษา จึงควรทำความเข้าใจกับคำว่า “อาวุโส” อาวุโสในที่นี้ไม่ได้มีความหมายตามที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไป ว่าหมายถึงผู้มีอายุสูงกว่า คำว่าอาวุโสในที่นี้หมายถึงการที่ผู้หนึ่งดำรงตำแหน่งสูงกว่าอีกผู้หนึ่งในทางราชการ ผู้พิพากษาอาวุโส หมายถึงผู้พิพากษาที่มีตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงกว่าผู้พิพากษาอีกผู้หนึ่ง

การลำดับอาวุโสทางราชการของผู้พิพากษา

คณะกรรมการตุลาการได้วางหลักเกณฑ์ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ดังต่อไปนี้

- (๑) ชั้นปัจจุบันใครสูงกว่า
- (๒) อันดับปัจจุบันใครสูงกว่า
- (๓) ใครได้อันดับนั้นก่อน (ในกรณีชั้นและอันดับในปัจจุบันเท่ากัน)
- (๔) ถ้าใน (๓) ยังเท่ากัน ให้พิจารณาถึงเงินเดือนที่แล้วมาย้อนหลังไปตามลำดับ โดย

พิจารณาตามเกณฑ์ ใน (๑) (๒) (๓)

- (๕) ใครเป็นผู้พิพากษามาก่อน (ถ้า (๔) ยังเท่ากัน)

(๖) ถ้ายังเท่ากันอีกให้ถือตามลำดับที่สอบไล่กฎหมายได้ แต่ในกรณีที่มีการคัดเลือกหรือสอบคัดเลือกเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษามาตามพระราชบัญญัติ ให้ถือตามลำดับคะแนน ในกรณีที่แต่งตั้ง (ผู้ที่เคยเป็นเสมียนตุลาการ) เป็นผู้พิพากษามาตามบทบัญญัติเฉพาะกาล ให้เรียงตามลำดับในประกาศ

ถ้าเทียบตามหลักเกณฑ์ ๖ ข้อนี้แล้วยังทราบผู้อาวุโสไม่ได้ ก็ให้หาหรือ ก.ต. เป็นรายตัวบุคคล

หลักเกณฑ์ตามที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางให้ ก.ต. ได้ใช้พิจารณาหาอาวุโสของผู้พิพากษาเท่านั้น แต่มิได้ผูกมัด ก.ต. ซดหลัง ๆ ให้ปฏิบัติตาม เพราะในบางครั้ง ก.ต. ได้พิจารณาแต่งตั้งผู้พิพากษา “ตามความเหมาะสม” โดยมีได้คำนึงถึงอาวุโสและหลักเกณฑ์ที่วางไว้แต่อย่างใด

ตอนที่ ๒

ผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบ

ของศาลใหญ่บางศาลในกรุงเทพมหานคร

ซึ่งมิใช่ศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลใหญ่ ๆ ในกรุงเทพมหานครตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม สำหรับศาลอื่นนอกพระธรรมนูญศาลยุติธรรม แต่เป็นศาลสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม บางศาลซึ่งเป็นศาลใหญ่ในกรุงเทพมหานครมีตำแหน่งรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล แต่กฎหมายไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ เช่น ศาลแรงงาน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๓ บัญญัติว่า “ในศาลแรงงานกลางและศาลแรงงานภาคให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางและอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาคศาลละหนึ่งคน และให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางและรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาคตามจำนวนที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะได้อำนาจตามความจำเป็นของแต่ละศาล” จะเห็นได้ว่า มาตรา ๑๓ นี้ไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางและรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาคไว้เลย ในมาตราอื่น ๆ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้เอ่ยถึง แต่เนื่องจากมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานฯ ได้บัญญัติให้ศาลแรงงานสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรมและให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมใช้บังคับแก่ศาลแรงงานโดยอนุโลม ดังนั้นอำนาจหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลางและรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานภาคจึงเป็นเช่นเดียวกันกับอำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอื่น โดยถือตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นหลัก และเมื่อไม่มีบุคคลเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งซึ่งประจำศาลนั้นหรือศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้

ในศาลภาชีอากรกลางก็เช่นเดียวกับศาลแรงงานกลาง มาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาชีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาชีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งแต่เพียงว่า

ในศาลฎีกาอากรกลางให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางหนึ่งคน และให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางตามจำนวนที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยมีได้ระบุนำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางไว้ แต่ในมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติให้ศาลฎีกาอากรเป็นศาลยุติธรรมชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้นอำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางจึงต้องอยู่ได้บังคับกับบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเช่นเดียวกับศาลอื่น ๆ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และเมื่อหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางไม่อยู่ หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางก็มีอำนาจปฏิบัติหน้าที่แทนได้ หากรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาอากรกลางไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งซึ่งประจำศาลนั้นหรือศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๘ บัญญัติให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางสองคน ฯลฯ ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีควมจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ จะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมากกว่าสองคนก็ได้ ส่วนอำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มาตรา ๑๙ บัญญัติว่า เมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่างลง หรือผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเป็นผู้ทำการแทน ถ้ามีผู้ดำรงตำแหน่งนั้นมากกว่าหนึ่งคน ให้ผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน ฯลฯ ในกรณีไม่มีผู้ทำการแทน ฯลฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาศาลใดศาลหนึ่ง เป็นผู้ทำการแทนก็ได้

อำนาจหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามที่กล่าวข้างต้นตามมาตรา ๑๙ เป็นอำนาจและหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ส่วนอำนาจเฉพาะตัวของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มาตรา ๒๑ บัญญัติให้มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับรองอธิบดีผู้พิพากษาและรองอธิบดีผู้พิพากษาภาคตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม^(๑) และให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมอบหมาย

(๑) โปรดดูคำบรรยายนี้ หน้า ๑๘๕ และ ๑๘๔

ตอนที่ ๓

ผู้ทำการแทนผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๙ วรรคสาม ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม(ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “เมื่อตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกวางลง หรือเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้นหรือในแผนกนั้นแล้วแต่กรณีเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลนั้นหรือในแผนกนั้นไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับในศาลนั้นหรือในแผนกนั้นแล้วแต่กรณี เป็นผู้ทำการแทน ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนดังกล่าวได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้”

ตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวง ตำแหน่งดังกล่าวนี้ไม่มีตำแหน่งรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบ คือ รองผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือรองผู้พิพากษาหัวหน้าแผนก พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๙ วรรคสาม จึงบัญญัติให้ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลนั้นหรือในแผนกนั้นเป็นผู้ทำการแทนชั่วคราวในเมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ การเข้าทำการแทนเป็นไปโดยอัตโนมัติและทันทีทันใด ในเมื่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือหัวหน้าแผนกไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ต้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้สั่ง ที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพราะศาลต่าง ๆ ดังกล่าวส่วนมากอยู่ไกลกรุงเทพมหานครและกรณีที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อาจเกิดขึ้นได้เสมอ หากมีรอฟังคำสั่งของรัฐมนตรีอยู่อาจทำให้งานของศาลเสียหายหรือล่าช้าลงได้ แต่ถ้าหากศาลดังกล่าวไม่มีผู้พิพากษาเหลืออยู่เลย อธิบดีผู้พิพากษาก็อาจสั่งให้ผู้พิพากษาในภาคของตนไปทำการแทนชั่วคราว หากการไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นการถาวร ก็จำเป็นที่จะต้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีคำสั่งให้ผู้พิพากษาไปทำการแทนผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ส่วนผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกนั้น เนื่องจากเป็นแผนกอยู่ในศาลใดศาลหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้พิพากษาในแผนกเหลืออยู่ หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนั้นอาจตั้งผู้พิพากษาในศาลนั้นทำการแทนได้โดยไม่ต้องให้รัฐมนตรีเป็นผู้สั่ง นอกจากศาลนั้นไม่มีผู้พิพากษาเหลืออยู่เลย ก็เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวข้างต้น

ผู้ทำการแทนผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดมีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะ แต่เป็นทำนองเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๙ วรรคสาม โดย

มาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวฯ บัญญัติว่า เมื่อตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวว่างลง หรือผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลหรือแผนกนั้นเป็นผู้ทำการแทน ถ้าผู้พิพากษาผู้มีอาวุโสสูงสุดในศาลหรือแผนกนั้นไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้พิพากษาผู้มีอาวุโส ถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน ฯลฯ ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาศาลใดศาลหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้

บทที่ ๔

อำนาจและหน้าที่ของรองประธานศาลฎีกา และรองอธิบดีผู้พิพากษา ตามพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ ทวิ

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ ทวิ^(๑) บัญญัติว่า “ให้รองประธานศาลฎีกา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี มีอำนาจตามที่กำหนดไว้ใน (๑) และ (๒) ของมาตรา ๑๐(๔) และให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี แล้วแต่กรณี ตามที่ประธานศาลฎีกา หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลนั้น ๆ จะได้มอบหมาย”

รองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษา นอกจากจะมีอำนาจและหน้าที่ในฐานะผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา ๑๐ ทวิ อีก ๒ ประการ คือ

(๑) อำนาจตามที่กำหนดไว้ใน (๑) และ (๒) ของมาตรา ๑๐(๔) และ

(๑) โปรดดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๕

(๒) หน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานศาลฎีกาและอธิบดีผู้พิพากษา ตามที่ได้รับมอบหมาย

อำนาจตามมาตรา ๑๐ ทวิ นี้เป็นอำนาจซึ่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษา เพราะมีฉะนั้นแล้วรองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาก็จะไม่มีอำนาจหน้าที่อย่างใดเลย นอกจากหน้าที่เป็นผู้ทำการแทนประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๘ ดังกล่าวข้างต้น อำนาจที่ได้รับมอบหมายตามมาตรา ๑๐ ทวิ นี้ เฉพาะอำนาจที่กำหนดไว้ในข้อ (๑) และ (๒) ของมาตรา ๑๐(๔) เป็นอำนาจซ้อนกับอำนาจของประธานศาลฎีกาและอธิบดีผู้พิพากษา รองประธานศาลฎีกาหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาจะใช้อำนาจที่ได้รับตามมาตรานี้อย่างไรจึงจะไม่เป็นการแย่งงานของประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษา ในเรื่องนี้ไม่น่าจะมีปัญหาอย่างไร เพราะประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษามีอำนาจและหน้าที่ในฐานะหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล จึงมีอำนาจที่จะกำหนดให้รองประธานศาลฎีกาหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาปฏิบัติงานอย่างไรก็ได้ ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนได้ ที่จะมีปัญหาก็คืออำนาจสั่งคำร้องขอตามมาตรา ๑๐(๔) ข้อ (๒) เพราะกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจของประธานศาลฎีกา เช่นอำนาจสั่งให้โอนคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖ หรือที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษา เช่นอำนาจอนุญาตให้อุทธรณ์ในข้อเท็จจริงซึ่งต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล อำนาจสั่งคำร้องคำขอดังกล่าว ทั้งประธานศาลฎีกาและอธิบดีผู้พิพากษาไม่อาจมอบหมายให้ผู้อื่นสั่งแทนตนได้ ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ เมื่อมาตรา ๑๐ ทวิ บัญญัติอนุญาตให้รองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษามีอำนาจสั่งคำร้องคำขอดังกล่าวได้ จึงเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องในการที่ประธานศาลฎีกาและอธิบดีผู้พิพากษาจะมอบหมายให้รองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาเป็นผู้สั่งแทนตนได้ในเมื่อตนมีงานมากมายไม่สามารถจะพิจารณาสั่งด้วยตนเองได้

ส่วนอำนาจประการที่ ๒ ที่ว่า หน้าที่เป็นผู้ช่วยประธานศาลฎีกาและอธิบดีผู้พิพากษา ตามที่ได้รับมอบหมายนั้น ก็ระบุไว้ชัดแล้วว่า นอกจากการนั่งพิจารณาคดีในศาลตามมาตรา ๑๐(๔) ข้อ ๑ และการสั่งคำร้องคำขอตามข้อ ๒ แล้ว รองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษายังมีหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกาหรืออธิบดีผู้พิพากษา เช่นหน้าที่สั่งงานบางประการในศาลเกี่ยวกับคดี หรือหน้าที่ทางธุรการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

บทที่ ๕

อธิบดีผู้พิพากษามาตร

ศาลทั้งหมดในประเทศไทยแบ่งออกเป็นภาครวม ๕ ภาคด้วยกัน จำนวนศาลในแต่ละภาคมีจำนวนไม่เท่ากัน ทั้งนี้แล้วแต่ภูมิประเทศและความจำเป็นในการตั้งศาลในภาคต่าง ๆ ผู้ที่เป็นหัวหน้าผู้ดูแลรับผิดชอบของศาลในภาคต่าง ๆ ที่แบ่งนี้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๔๗๗ เรียกว่า ข้าหลวงยุติธรรม ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๗ ให้ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงยุติธรรม และเรียกตำแหน่งนี้ใหม่ว่า อธิบดีผู้พิพากษามาตร ในปัจจุบัน พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม(ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๖ บัญญัติให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๓ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๗ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน “มาตรา ๑๓ ให้มีอธิบดีผู้พิพากษามาตร ส่วนจำนวนและสำนักงานจะอยู่ ณ ที่ใด และมีเขตอำนาจเพียงไร ให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร ฯลฯ” อธิบดีผู้พิพากษามาตรไม่ได้เป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลใดศาลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลศาลทุกศาลในภาคให้เป็นไปโดยเรียบร้อย มีหน้าที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำและแก้ไขข้อขัดข้องต่าง ๆ แก่ผู้พิพากษาในศาลทุกศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตน พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ ไม่ได้กำหนดจำนวนอธิบดีผู้พิพากษามาตรไว้แน่นอนว่า ในภาคหนึ่ง ๆ จะมีอธิบดีผู้พิพากษามาตรกี่คน คงปล่อยให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร รวมทั้งสถานที่ตั้งสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร และเขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษามาตร พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตรมีอยู่รวม ๕ ฉบับด้วยกัน รวมทั้งประกาศของคณะปฏิวัติอีกหนึ่งฉบับ คือ พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษา พ.ศ. ๒๔๙๗ พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๘ พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๘ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๗๓ ลงวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร(ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๒๐ พระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษามาตร(ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แบ่งศาลทั้งหมดออกเป็น ๕ ภาคดังกล่าวข้างต้น มีอธิบดีผู้พิพากษามาตรประจำภาคละหนึ่งคน สถานที่ตั้งของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรจะตั้งอยู่ที่ศาลใดศาลหนึ่งในภาคนั้น ๆ

ตอนที่ ๑

เขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาภาค

เขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาภาคหมายถึงอำนาจในการควบคุมดูแลศาลต่าง ๆ ครอบคลุมไปถึงศาลไต่บั้ง ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาภาคแต่ละภาคมีเขตอำนาจของตนครอบคลุมศาลต่าง ๆ และมีสำนักงานตั้งอยู่ตามภาค ดังต่อไปนี้

ภาค ๑ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๑ ตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร (ตั้งอยู่ที่ศาลแขวงธนบุรี)

ภาค ๒ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๒ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดชลบุรี (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดชลบุรี)

ภาค ๓ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๓ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดนครราชสีมา (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดนครราชสีมา)

ภาค ๔ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๔ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดขอนแก่น (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดขอนแก่น)

ภาค ๕ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๕ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดเชียงใหม่ (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดเชียงใหม่)

ภาค ๖ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๖ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดพิษณุโลก (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดพิษณุโลก)

ภาค ๗ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๗ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดนครปฐม (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดนครปฐม)

ภาค ๘ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๘ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ภาค ๙ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๙ ตั้งอยู่ ณ จังหวัดสงขลา (ตั้งอยู่ที่ศาลจังหวัดสงขลา)

ตอนที่ ๒

อำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษาภาค

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๖ บัญญัติว่า “ให้อธิบดีผู้พิพากษาภาคมีอำนาจและหน้าที่อย่างเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษา ตามที่กำหนดไว้

ในมาตรา ๑๐ และให้มีอำนาจ

(๑) สั่งให้ผู้พิพากษาหรือจำศาลรายงานเกี่ยวกับคดี หรือรายงานกิจการอื่นของศาล ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน

(๒) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลทุกศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงลายมือชื่อในคำพิพากษา หรือทำความเห็นแย้งได้

(๓) ในกรณีจำเป็นจะสั่งให้ผู้พิพากษาคณัดคนหนึ่งในศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน ไปช่วยทำหน้าที่ชั่วคราวในอีกศาลหนึ่งก็ได้ แล้วรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมทันที”

อำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาคณะตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ ได้อธิบายไว้แล้วในเรื่องอำนาจและหน้าที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล อธิบดีผู้พิพากษาในฐานะหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลมีอำนาจและหน้าที่อย่างไร อธิบดีผู้พิพากษาคณะก็มีอำนาจและหน้าที่อย่างนั้น จึงไม่ขอกล่าวซ้ำอีก มีข้อที่ควรสังเกตก็คือ แม้อธิบดีผู้พิพากษาคณะจะเป็นตำแหน่งที่อาวุโสน้อยกว่าอธิบดีผู้พิพากษาอื่น แต่อธิบดีผู้พิพากษาคณะก็มีอำนาจกว้างขวางกว่า คือมีอำนาจควบคุมดูแลศาลต่าง ๆ ในเขตอำนาจของตนได้หลายศาล และมีอำนาจไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วย ส่วนอธิบดีผู้พิพากษามีอำนาจแต่เฉพาะในศาลซึ่งตนเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนั้นเพียงศาลเดียว จะไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอื่นนอกจากศาลของตนไม่ได้

อธิบดีผู้พิพากษาคณะนอกจากจะมีอำนาจตามพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ เหนือศาลในภาคของตนแล้ว ยังมีอำนาจในฐานะเป็นอธิบดีผู้พิพากษาคณะตามที่กฎหมายกำหนดให้อีก ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น อำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจเฉพาะของอธิบดีผู้พิพากษาคณะเกี่ยวกับศาลต่าง ๆ ในเขตอำนาจของตน

อำนาจประการแรก คืออำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม(๑) คือ อำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาหรือจำศาลรายงานเกี่ยวกับคดี หรือรายงานกิจการอื่นของศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน

เนื่องจากอธิบดีผู้พิพากษาคณะเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบงานของศาลในเขตอำนาจของตน อธิบดีผู้พิพากษาคณะจึงจำเป็นต้องรู้ถึงงานเกี่ยวกับคดีในศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตนว่าคดีต่าง ๆ ได้มีการดำเนินการพิจารณาไปเรียบร้อยแล้วหรือมีข้อขัดข้องอย่างไรหรือไม่ ในคดีอุทธรณ์ มหันตโทษ หรือคดีสำคัญ ๆ อธิบดีผู้พิพากษาคณะอาจวางระเบียบให้ผู้พิพากษารายงานไปให้อธิบดีผู้พิพากษาคณะทราบเมื่อรับฟ้องพร้อมทั้งวันกำหนดนัดพิจารณาและพิพากษาก่อนที่จะพิจารณาและพิพากษา ส่วนงานธุรการของศาลต่าง ๆ อธิบดีผู้พิพากษาคณะก็จำเป็นต้องทราบว่า

ได้ดำเนินไปด้วยดีหรือมีข้อบกพร่องควรจะต้องแก้ไขอย่างไร สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาคจะทราบได้ก็โดยจากรายงานของผู้พิพากษาหรือจำศาลแต่ละศาลนั่นเอง กฎหมายจึงบัญญัติให้อธิบดีผู้พิพากษาภาคมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาหรือจำศาลรายงานไปให้อธิบดีผู้พิพากษาภาคทราบ

อำนาจประการที่สอง คือ อำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม(๒) คือนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทุกศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งได้

อำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาภาคประการที่สองนี้แยกออกได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกคืออำนาจในการนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทุกศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตน ส่วนที่สองคืออำนาจตรวจสำนวนและลงลายมือชื่อในคำพิพากษา หรือทำความเห็นแย้ง

อำนาจดังกล่าวนี้กฎหมายให้ไว้แก่อธิบดีผู้พิพากษาภาค เพื่อให้อธิบดีผู้พิพากษาภาคมีอำนาจในการนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทุกศาลในเขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาภาคเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการพิจารณาพิพากษาคดี เพราะถ้ากฎหมายไม่บัญญัติไว้เช่นนี้ อธิบดีผู้พิพากษาภาคก็จะไม่มีอำนาจในการนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลใดเลย เมื่อเกิดข้อขัดข้องในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลใดศาลหนึ่งก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากหรือไม่อาจแก้ไขได้ง่าย เช่น ในกรณีที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลกับผู้พิพากษาในศาลนั่งพิจารณาคดีซึ่งต้องมียกคดีผู้พิพากษาสองคน แล้วผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเกิดตายลง หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ และในศาลนั้นก็ไม่มีผู้พิพากษาอื่นอีก ผู้พิพากษาที่เหลืออยู่ไม่อาจนั่งพิจารณาคดีแต่คนเดียวได้เพราะไม่ครบองค์คณะ อธิบดีผู้พิพากษาภาคอาจไปนั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาที่เหลืออยู่ หรือถ้าคดีนั้นพิจารณาเสร็จแล้ว ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นเกิดตายลงคนหนึ่ง คงเหลือแต่เพียงคนเดียว อธิบดีผู้พิพากษาภาคก็มีอำนาจตรวจสำนวนคดีนั้นแล้วลงลายมือชื่อในคำพิพากษาเป็นองค์คณะร่วมกับผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีนั้นมา หรือในกรณีที่ผู้พิพากษาพิจารณาแล้วทำคำพิพากษาไว้ เมื่ออธิบดีผู้พิพากษาภาคตรวจสำนวนแล้วไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษานั้น ก็อาจทำความเห็นแย้งได้ ถ้ากฎหมายไม่บัญญัติให้อำนาจในข้อ ๒ นี้แก่อธิบดีผู้พิพากษาภาค ในกรณีที่คดีดังกล่าวพิจารณาเสร็จแล้ว ผู้ที่นั่งเป็นองค์คณะในคดีนั้นคนหนึ่งเกิดตายลง แม้อธิบดีผู้พิพากษาภาคจะสั่งให้ผู้พิพากษาไปช่วยทำงานในศาลนั้น ผู้พิพากษานั้นก็ไม่อาจลงชื่อในคำพิพากษาได้ เพราะตนเองไม่ได้นั่งพิจารณาคดีนั้นมาก่อน กรณีก็อาจกลายเป็นเรื่องยุ่งยากขึ้น เพราะอาจจะต้องทำพิธีการให้ผู้พิพากษาที่ไปช่วยราชการนั้นได้เป็นผู้นั่งพิจารณาคดีนั้น โดยมีการดำเนินการครบถ้วนพิจารณาต่อ ก่อนจะทำคำพิพากษา เมื่อผู้พิพากษานั้นได้นั่งพิจารณาและจดยุติรายงาน

กระบวนการพิจารณาไว้แล้ว ก็ถือว่าได้นั่งพิจารณาคดีนั้นแล้ว จึงทำคำพิพากษาได้

อำนาจประการที่สองนี้เป็นอำนาจทำนองเดียวกับอำนาจของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐ แต่กว้างขวางกว่า อำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐(๔) ข้อ ๒ เป็นอำนาจของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลที่จะใช้อำนาจนี้ได้เพียงภายในศาลที่ตนเองรับผิดชอบอยู่เท่านั้น แต่อำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ข้อ ๒ อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคมีอำนาจใช้ได้ทุกศาลในเขตอำนาจของตน ไม่จำกัดอยู่ในศาลใดศาลหนึ่งเท่านั้น

อำนาจประการที่สาม คือ อำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม(๓) คือ ในกรณีจำเป็นจะสั่งให้ผู้พิพากษาคคนใดคนหนึ่งศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของตนไปช่วยทำหน้าที่ชั่วคราวในอีกศาลหนึ่งก็ได้ แล้วรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมทันที

กฎหมายให้อำนาจประการที่สามนี้แก่อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคก็เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องเกี่ยวกับศาลใดศาลหนึ่งในกรณีผู้พิพากษาในศาลนั้นเกิดว่างลงหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้โดยกระทันหันหรือเกิดมีคดีเพิ่มมากขึ้นชั่วคราว จะรายงานกระทรวงยุติธรรมเพื่อขอให้ส่งผู้พิพากษาไปช่วยก็ จะไม่ทันการ กฎหมายจึงให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดศาลในภาคของตนมากกว่า มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาในภาคของตนไปช่วยทำหน้าที่ชั่วคราวเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องนั้น

มีข้อที่ควรสังเกตก็คือ อำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคตามข้อ ๓ นี้ คล้ายคลึงกับอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่จะสั่งให้ผู้พิพากษาไปช่วยราชการในศาลใดศาลหนึ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๒๑ แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจมากกว่าอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค คือนอกจากจะมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาไปช่วยทำงานชั่วคราวตามมาตรา ๒๑ แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ ที่จะสั่งให้ผู้พิพากษาไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีเป็นศาลชั่วคราวในท้องที่จังหวัดใดจังหวัดหนึ่งตามความจำเป็นและเห็นสมควรได้ถ้าหากในท้องที่จังหวัดนั้น ๆ เกิดการคมนาคมไม่สะดวกหรือเกิดมีคดีชุกขึ้นมา ส่วนอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคไม่มีอำนาจจะสั่งให้ผู้พิพากษาไปนั่งเป็นศาลชั่วคราวเหมือนกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมคงมีอำนาจแต่เพียงสั่งให้ผู้พิพากษาในเขตอำนาจของตนไปช่วยราชการในศาลอื่นในเขตอำนาจของตนชั่วคราว เพราะศาลนั้นขาดผู้พิพากษาหรือเกิดมีคดีชุกขึ้นมา เช่นไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลจังหวัด ในฐานะผู้พิพากษาศาลจังหวัดชั่วคราวหรือไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีในศาลแขวงในฐานะผู้พิพากษาศาลแขวงชั่วคราวเท่านั้น

อำนาจในการสั่งให้ผู้พิพากษาไปช่วยทำหน้าที่ชั่วคราวในศาลอื่นในเขตอำนาจของตนนี้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลสั่งได้ทันทีโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. แต่เมื่อสั่งแล้ว ต้องรายงานให้กระทรวงยุติธรรมทราบทันที หากไม่รายงาน คำสั่งที่ให้ผู้พิพากษาไปช่วยราชการก็ยังชอบด้วยกฎหมายอยู่ แต่การไม่รายงานถือว่าอธิบดีผู้พิพากษาศาลทำไม่ชอบด้วยระเบียบที่กฎหมายวางไว้ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาจถูกตำหนิได้

ตอนที่ ๓

อำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามกฎหมายอื่น

อธิบดีผู้พิพากษาศาลนอกจากจะมีอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ แล้ว ยังมีอำนาจเช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ ซึ่งห้ามอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกินสองหมื่นบาท แต่ถ้าได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลก็อุทธรณ์ได้ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๐ ถ้าศาลชั้นต้นไม่รับอุทธรณ์คดีตาม มาตรา ๒๒๔ ถ้าผู้อุทธรณ์ยื่นคำร้องต่อศาลถึงอธิบดีผู้พิพากษาหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลภายในเจ็ดวัน ให้ศาลส่งคำร้องนั้นพร้อมด้วยสำนวนความไปยังอธิบดีผู้พิพากษาหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาล

นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ดังกล่าวแล้ว พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๒๒ ยังบัญญัติให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ วรรคสาม แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวที่อยู่ในเขตอำนาจของตน และให้เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานธุรการของศาลเยาวชนและครอบครัวและของสถานพินิจที่อยู่ในเขตอำนาจของตน ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวมอบหมายอีกด้วย อำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลตาม มาตรา ๑๓ วรรคสามแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะมีอำนาจดังกล่าวเฉพาะงานในด้านที่เกี่ยวกับศาลโดยตรงเท่านั้น ส่วนงานในฐานะผู้บังคับบัญชาของสถานพินิจที่อยู่ในเขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลจะต้องได้รับมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงจะทำได้

ตอนที่ ๔

ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษามาตรในกฎหมายอื่น

ได้กล่าวไว้แล้วว่าอธิบดีผู้พิพากษามาตรคือข้าหลวงยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๔๗๗ มีกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติขึ้นในสมัยเดียวกันมีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับอำนาจและหน้าที่ของข้าหลวงยุติธรรมอยู่ เมื่อได้เปลี่ยนตำแหน่งข้าหลวงยุติธรรมเป็นอธิบดีผู้พิพากษามาตรตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ได้มีการแก้ไขตำแหน่งข้าหลวงยุติธรรมในกฎหมายนั้น ๆ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมไปด้วย พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๗ มาตรา ๑๓ ทวิ จึงบัญญัติว่า “บรรดาอำนาจและหน้าที่ของข้าหลวงยุติธรรมเกี่ยวแก่คดีความที่ค้างชำระอยู่ก่อนวันใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของข้าหลวงยุติธรรมตามบทกฎหมายอื่นนั้นให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษามาตร” ดังนั้นจึงควรเข้าใจว่า อำนาจและหน้าที่ของข้าหลวงยุติธรรมในกฎหมายอื่นคือ อำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษามาตรนั่นเอง

ตอนที่ ๕

ผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษามาตร

ก่อนจะมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร นอกจากเจ้าหน้าที่ในสำนักงานแล้วมีอธิบดีผู้พิพากษามาตรปฏิบัติงานแต่ผู้เดียว ถ้าอธิบดีผู้พิพากษามาตรจะไม่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ราชการในสำนักงานเพียงช่วงเวลาไม่นานก็จะมอบให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลในศาลซึ่งสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรตั้งอยู่ ดูแลความเรียบร้อยและการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ในสำนักงานแทน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลไม่มีอำนาจสั่งการงานหรือทำหน้าที่แทนอธิบดีผู้พิพากษามาตรแต่อย่างใด คงมีหน้าที่แต่เพียงดูแลให้การงานในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรดำเนินไปโดยเรียบร้อยเท่านั้น หากอธิบดีผู้พิพากษามาตรจะไม่อยู่เป็นระยะเวลานานหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาคณะหนึ่งไปทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษามาตร ในกรณีเช่นนี้ “ผู้ทำการแทน” จึงจะมีอำนาจเช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษามาตร

ตอนที่ ๖

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล

พระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๒๗ มาตรา ๖ บัญญัติว่า “ฯลฯ ให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาล ภาคละหนึ่งคน แต่ถ้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ จะกำหนดให้ภาคใดมีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมากกว่าหนึ่งคนก็ได้

เมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลว่างลงหรือเมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเป็นผู้ทำการแทน ถ้ามีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมากกว่าหนึ่งคน ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทน ถ้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน ในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนดังกล่าวได้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาคณหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้ ฯลฯ”

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลก็เหมือนรองในตำแหน่งอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง คือมีหน้าที่เป็นผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลในเมื่อตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลว่างลงหรือเมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ในปัจจุบันมีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเพียงคนเดียว แต่พระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง ได้เปิดช่องไว้ให้ตั้งรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลได้มากกว่าหนึ่งคนในเมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ และในกรณีที่รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมากกว่าหนึ่งคน มาตรา ๑๓ วรรคสอง ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสเป็นผู้ทำการแทน อาวุโสในที่นี้หมายถึงอาวุโสทางตำแหน่งราชการดังที่กล่าวมาแล้ว ในกรณีที่รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสสูงสุดไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลผู้มีอาวุโสถัดลงมาตามลำดับเป็นผู้ทำการแทน และในกรณีที่ไม่มีผู้ทำการแทนได้ มาตรา ๑๓ วรรคสอง บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้

ตอนที่ ๗

อำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาล

อำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอยู่ตามพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสอง และมาตรา ๑๓ วรรคท้าย อำนาจตามพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสองเป็นอำนาจทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลดังที่กล่าวข้างต้น ส่วนอำนาจตามพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคท้ายมีดังนี้ “ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจ

ตามที่กำหนดไว้ใน (๒) และให้มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาล จะได้มอบหมาย” อำนาจและหน้าที่ของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลจึงสรุปได้เป็น ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. อำนาจทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาล

๒. อำนาจในการนั่งพิจารณาพิพากษาคดีตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม (๒) และ

๓. หน้าที่ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะได้อมอบหมาย

ประการแรกเป็นอำนาจในฐานะผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลในภาคคือ ในกรณีที่ตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลว่างลง หรือเมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลไม่อาจปฏิบัติราชการได้เช่นเดียวกับตัวอธิบดีผู้พิพากษาศาลเอง กล่าวคือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจเช่นไร เมื่อรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทำการแทน ก็มีอำนาจเช่นนั้นทุกอย่าง

ประการที่สอง เป็นอำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคท้าย ซึ่งบัญญัติให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล มีอำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม(๒) คือ นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลซึ่งอยู่ในเขต อำนาจของตนหรือเมื่อได้ตรวจสอบสำนวนคดีใดแล้ว มีอำนาจลงลายมือชื่อในคำพิพากษาหรือทำความ เห็นแย้งได้

คำว่า “เขตอำนาจของตน” ในมาตรา ๑๓ วรรคสาม (๒) อาจทำให้ฉงนได้ว่า หมายถึง เขตอำนาจของใคร หากพิจารณาคูมาตรา ๑๓ วรรคสามแล้วจะเห็นได้ว่า อำนาจตามวรรคสาม นี้เป็นอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาล คำว่า “เขตอำนาจของตน” จึงแปลความหมายได้ว่า เขต อำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาล ซึ่งหมายความว่ารองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจนั่งพิจารณา และพิพากษาคดีในศาลทุกศาลซึ่งอยู่ภายในเขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลซึ่งตนสังกัดอยู่ นั้นเอง

อำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจซึ่งกฎหมายกำหนดให้แก่รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล หากมิได้ กำหนดไว้ดังนี้แล้ว รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลก็จะไม่มีอำนาจที่จะกระทำการอย่างใดหากมิได้ รับมอบหมาย หรือถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ตามปกติจะทำการแทนก็ไม่ได้ เพราะ กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม ถ้าขึ้นทำไปโดยมิได้รับมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาล ก็เป็นการ ก้าวก่ายหน้าที่ของอธิบดีผู้พิพากษาศาล เมื่อพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคท้าย กำหนดให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม (๒) จึงเป็นการรับรองและ กำหนดให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจตามที่กล่าวเช่นเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาล และรอง อธิบดีผู้พิพากษาศาลสามารถใช้อำนาจและหน้าที่ของตนได้ แม้อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะปฏิบัติหน้าที่

อยู่ในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา อาจมีปัญหว่า เมื่อเป็นดังนี้แล้วก็จะมีการแย่งงานกันระหว่างอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกากับรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งความจริงก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาอย่างใด เพราะอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของหัวหน้าผู้รับผิดชอบ อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาจึงอาจแบ่งงานซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาทำในฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือตนได้ และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาก็จะปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังที่กล่าวข้างต้น

การแบ่งงาน ไม่ใช่ การมอบหมายงาน ดังที่มีผู้เข้าใจ เพราะการมอบหมายงาน มีบัญญัติไว้ในตอนท้ายวรรคสี่แล้ว เนื่องจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกามีอำนาจตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม (๒) บัญญัติไว้เท่าเทียมกัน แต่อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาในฐานะผู้บังคับบัญชาของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาจึงมีอำนาจที่จะมีคำสั่งแบ่งงานในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาให้ผู้ใต้บังคับบัญชากระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาต้องปฏิบัติตาม ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๕๒ ซึ่งบัญญัติว่า “ข้าราชการตุลาการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมาย ห้ามมิให้ขัดขึ้นหลีกเลี่ยง ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น จะเสนอความเห็นคัดค้านเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องเสนอโดยด่วน และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวแล้ว ผู้บังคับบัญชามีได้สั่งถอนหรือแก้คำสั่งที่ส่งไป ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตาม แต่ให้ผู้บังคับบัญชารับรายงานขึ้นไปยังปลัดกระทรวงยุติธรรมตามลำดับ

ในการปฏิบัติราชการ ห้ามมิให้กระทำการข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาต”

ดังนั้น หากรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งมีคำสั่งดังที่กล่าวข้างต้น ย่อมมีความผิดตามมาตรา ๔๙ และอาจถูกลงโทษได้^(๑)

อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกามีอำนาจในฐานะหัวหน้าผู้รับผิดชอบงานในสำนักงานของอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาโดยอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๓ วรรคสาม ซึ่งบัญญัติให้มีอำนาจและหน้าที่อย่างเดียวกับอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๐^(๒) และเนื่องจาก “ต้องรับผิดชอบในงานของศาล (หรือสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา) ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย” จึงมีอำนาจที่จะสั่ง “แบ่งงาน” ในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาให้แก่รองอธิบดี

(๑) โปรดดูคำบรรยายนี้ หน้า ๑๕๙

(๒) โปรดดูคำบรรยายนี้ หน้า ๑๗๑

ผู้พิพากษาศาลได้ตามที่เห็นสมควร หากไม่มีคำสั่งแบ่งงานไว้ตั้งที่กล่าวข้างต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลก็มีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ วรรคสี่ โดยจะออกนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลทุกศาลซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลซึ่งตนสังกัดอยู่ก็ได้

ประการที่สาม เป็นหน้าที่ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะได้อบรมหมาย หน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นจากการมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาล ให้รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีหน้าที่ทำการตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะได้กำหนดให้ในการปฏิบัติราชการหรือหน้าที่ต่าง ๆ ในทางธุรการในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล เช่นควบคุมเจ้าหน้าที่ในสำนักงานให้ปฏิบัติงานให้เรียบร้อย ดังนี้ เป็นต้น

มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจทำการแทนของรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลในส่วนที่เกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวว่ารองอธิบดีผู้พิพากษาศาลจะเป็นผู้ทำการแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาตามถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา ๒๒ จะเห็นได้ว่าอธิบดีผู้พิพากษาศาลมีอำนาจเกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวสองประการ คือ มีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ วรรคสาม แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับศาลเยาวชนและครอบครัวที่อยู่ในเขตอำนาจของตน ซึ่งเป็นอำนาจตามกฎหมายกับมีอำนาจในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของสถานพินิจที่อยู่ในเขตอำนาจของตน อำนาจประการหลังนี้เป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง สำหรับอำนาจประการแรก เนื่องจากเป็นอำนาจที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลจะต้องปฏิบัติในฐานะเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาล เมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลย่อมมีอำนาจทำการแทนได้ ส่วนอำนาจประการหลังเกิดขึ้นเนื่องจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลได้รับมอบหมายจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง อำนาจนี้อธิบดีผู้พิพากษาศาลจะมอบหมายให้ผู้อื่นปฏิบัติแทนไม่ได้ เว้นแต่การมอบอำนาจนั้นจะระบุให้มีผู้ทำการแทนได้ ดังนั้น หากอธิบดีผู้พิพากษาศาลไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลจึงไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจประการหลังที่กล่าวได้ถ้าในการมอบอำนาจนั้นไม่ระบุให้ทำการแทนได้